

röster. I några av huvudscenerna graviterar författarinnan nära den radikala omvändelsens mysterium, den mystiska upplevelse av "tillvarons högsta, ovägbare kvalitet" som fångats i det engelska mottot: "The awful daring of a moment's surrender, by this, and this only, have we survived." Något i romanens rena, luttrade stämning för också tanken till några rader som Karin Boye i sin ungdoms tankejournal skrev om "gudarnas förakt": "Contemptio divina. Det är stjärnehimlen och skärselden av oändligt djup, tomhet, bitter skoningslös nakenhet och styrka i själva den höjning över småsaker, som det hänsynslösa genomskådandet medför. Det är det lutherska syndamedvetandet och innesluter i sig medlidande och humor, även motsatsen till sentimentalitet, även sanningen själv, men kanske icke kärlek(?) Det ger evighetens lugn, en salt smak i själen, liksom av havet."

Margit Abenius

XVIII

vit ner min bok. Jag inser alltså, hur förnuftsvidriga mina skrivelser måste te sig inför allt rationellt och praktiskt tänkande, men jag skriver ändå.

Kanske jag inte skulle vågat det förr. Kanske det rentav är fångenskapen, som har gjort mig lättsinnig. Mina levnadsvillkor nu skiljer sig obetydligt från dem jag levde under som fri man. Maten visade sig vara knappt märkbart sämre här — det vande man sig vid. Britsen visade sig vara något hårdare än min säng hemma i Kemistaden nr 4 — det vande man sig vid. Jag kom något mera sällan ut i fria luften — det vande man sig också vid. Värst var skilsmässan från min hustru och mina barn, särskilt som jag ingenting visste eller vet om deras öde; det gjorde mina första år i fångenskapen fulla av oro och ångest. Men allteftersom tiden led, började jag känna mig lugnare än förr och till och med trivas mer och mer med min tillvaro. Här hade jag ingenting att vara ängslig för. Jag hade varken underordnade eller chefer — så när som på fängelsevakterna, som sällan störde mitt arbete och bara bekymrade sig om att jag efterlevde ordningsreglerna. Jag hade varken beskyddare eller medtävlare. De vetenskapsmän jag ibland sammanfördes med för att kunna följa med nya rön på kemins område, behand-

Den bok jag nu sätter mig ner att skriva måste verka meningslös på många — om jag alls vågar tänka mig, att "många" får läsa den — eftersom jag alldeles självmant, utan någons order, börjar ett sådant arbete och ändå inte själv är riktigt på det klara med vad avsikten är. Jag vill och måste, det är alltsammans. Allt mer och mer obönhörligt frågar man efter avsikten och planmässigheten i vad som göres och säges, så att helst inte ett ord ska falla på måfå — det är bara författaren till den här boken som har tvingats gå motsatta vägen, ut i det ändamålslösa. Ty fast mina år här som fånge och kemist — de måste vara över tjugu, tänker jag mig — har varit fulla nog ändå av arbete och brådska, måste det finnas något som inte tycker det är tillräckligt och som har lett och överblickat ett annat arbete inom mig, ett som jag själv inte hade någon möjlighet att överblicka och där jag ändå har varit djupt och nästan plågsamt medintresserad. Det arbetet kommer att vara slutfört, när jag väl har skri-

5

lade mig hövligt och sakligt, om än något nedlåtande för min främmande nationalitets skull. Jag visste, att ingen ansåg sig ha skäl att avundas mig. Kort sagt: på sätt och vis kunde jag känna mig friare än i friheten. Men på samma gång som lugnet växte också detta underliga arbete med det förflutna inom mig, och nu får jag ingen ro förrän jag har skrivit ner mina minnen från en viss innehållsrik tid i mitt liv. Möjlighet att skriva har man givit mig för mitt vetenskapliga arbetes skull, och kontroll utövas först i det ögonblick jag lämnar ett färdigt arbete ifrån mig. Jag kan alltså kosta på mig detta enda nöje, även om det skulle bli det sista jag fick tillfälle till.

Vid den tid då min berättelse börjar närmade jag mig de fyrti. Om jag för övrigt bör presentera mig, kan jag kanske tala om under vilken bild jag tänkte mig livet. Det finns få saker som säger mer om en människa än hennes bild av livet: om hon ser det som en väg, ett fältslag, ett växande träd eller ett rullande hav. För min del såg jag det med en snäll skolgosses ögon som en trappa, där man skyndade från avsats till avsats så fort man kunde, med flämtande andetag och medtävlaren i hälarna. I själva verket hade jag inte många medtävlare. De flesta av mina arbetskamrater på laboratoriet hade förlagt

hela sin ärelystnad till det militära och ansåg dagens arbete som ett tråkigt men nödvändigt avbrott i kvällarnas militärtjänstgöring. Själv skulle jag väl knappast velat tillstå för någon av dem, hur mycket mer intresserad jag var av min kemi än av min militärtjänst, fast jag visst inte var någon dålig soldat. I alla fall jagade jag fram i min trappa. Hur många trappsteg man egentligen hade att lägga bakom sig, hade jag aldrig funderat över, inte heller vad det månne finnas för härligheter på vinden. Kanske jag dimmigt föreställde mig livets hus som ett av våra vanliga stadshus, där man steg upp ur jordens innandömen och till sist kom ut på takterrassen, i fria luften, i vind och dagsljus. Vad vinden och dagsljuset skulle motsvaras av i min livsvandring, hade jag inte klart för mig. Men säkert var, att varje ny trappavsats betecknades av korta officiella meddelanden från högre ort: om en genomgången examen, ett godkänt prov, en förflyttning till ett mera betydande verksamhetsfält. Jag hade också en hel rad sådana livsviktiga slut- och begynnelsepunkter bakom mig, dock inte så många att en ny skulle blekna i betydelse. Det var därför med ett stänk av feber i blodet jag kom tillbaka från det korta telefonsamtal, som meddelade att jag kunde vänta min kontrollchef dagen

därpå och alltså fick börja experimentera med mänsklig materiel. I morgon således kom det slutliga eldprovet för min hittills största uppfinning.

Jag var så uppspelt, att det föll sig svårt för mig att börja något nytt under de tio minuter som ännu återstod av arbetstiden. I stället fuskade jag en smula — jag tror nästan för första gången i mitt liv — och började ställa bort apparaterna i förtid, långsamt och försiktigt, medan jag sneglade genom glasväggarna åt båda sidor för att se om någon gav akt på mig. Så fort signalklockan förkunnade att arbetet var slut för dagen, skyndade jag ut genom de långa laboratoriekorridorerna som en av de första i strömmen. Hastigt duschade jag, bytte arbetskläderna mot fritidsuniformen, sprang in i paternosterhissen och stod efter några ögonblick uppe på gatan. Eftersom vi fått vår bostad i mitt arbetsdistrikt, hade vi nämligen ovanjordslicens där, och jag njöt alltid av att sträcka på mig i det fria.

Då jag kom förbi metrostationen, föll det mig in att jag kunde vänta på Linda. Eftersom jag var så tidig, hade hon säkert inte hunnit hem än från sin livsmedelsfabrik drygt tjugu minuters metroväg därifrån. Ett tåg hade nyss kommit, och en flod av människor välldes upp ur jorden, pressades genom

spärren, där ovanjordslicenserna kontrollerades, och sipprade ut över gatorna runtomkring. Över de nu tomma takterrasserna, över alla de hoprullade bergsgråa och ängsgröna presenningarna, som på tio minuter kunde göra staden osynlig från luften, betraktade jag hela den myllrande skaran av hemvändande medsoldater i fritidsuniform, och det slog mig plötsligt, att kanske alla dessa bar på samma dröm som jag: drömmen om uppåtvägen.

Tanken grep mig. Jag visste, att förr, under den civilistiska epoken, hade människorna måst lockas till arbete och ansträngning genom hopp om rymligare bostäder, läckrare mat och vackrare kläder. Numera behövdes ingenting sådant. Standardvåningen — ett rum för de ogifta, två för familj — räckte gott åt alla, från de ringaste till de mest förtjänta. Huskökets mat gav mättnad åt generalen likaväl som åt den menige. Den allmänna uniformen — en för arbetet, en för fritiden och en för militär- och polistjänsten — var lika för alla, för man och kvinna, och för hög och låg sänar som på gradbeteckningen. Till och med den senare var egentligen inte grannare för den ene än för den andre. Det eftersträfvansvärda i en högre chefsbeteckning låg enbart i vad den symboliserade. Så högt förandligad,

tänkte jag lycklig, är faktiskt varenda medsoldat i Världsstaten, att det han anar som livets högsta värde knappast har någon mera konkret form för honom än tre svarta slingor på ärmen — tre svarta slingor, som är honom en pant både på egen självaktning och aktning från andras sida. Av materiella njutningar kan man säkert få nog och mer än nog — just därför misstänker jag att de gamla civilistiska kapitalisternas tolvrumsvåningar knappt heller var mer än en symbol — men detta subtilaste av allt, som man jagar under formen av gradbeteckningar, det gör ingen övermätt. Ingen kan ha så mycket aktning och så mycket självaktning, att han inte vill ha mer. På det mest förandligade, det mest luftiga och ouppnåeliga av allt vilar vår fasta samhällsordning trygg för alla tider.

Så stod jag i funderingar vid metrons uppgång och såg som i en dröm vakten gå fram och tillbaka längs den taggträdskrönta distriktsmuren. Fyra tåg hade kommit, fyra gånger hade skarorna strömmat upp i dagsljuset, då äntligen Linda passerade spärren. Jag skyndade fram till henne och vi fortsatte sida vid sida.

Tala kunde vi naturligtvis inte för luftflottans övningar, som varken dag eller natt tillät något sam-

tal att föras utombus. I alla fall såg hon min glada min och nickade uppmuntrande, fast allvarlig som alltid. Inte förrän vi hunnit in i bostadshuset och hissen förde oss ner till vår våning, slöt sig en relativ tystnad omkring oss — metrobullret, som skakade väggarna, var inte starkare än att man kunde tala obehindrat — och ändå uppsköt vi försiktigtvis alla samtal, tills vi kommit in. Hade någon kommit på oss med att tala i hissen, skulle ju ingen misstanke varit naturligare än att vi dryftade ämnen som vi inte ville låta barnen eller hembiträdet höra. Sådana fall hade inträffat, då statsfiender och andra förbrytare velat använda hissen som konspirationslokal; det låg ju också nära till hands, eftersom polisöra och polisöga av tekniska skäl inte kunde monteras i en hiss och eftersom portvakten brukade ha annat att göra än springa och lyssna i trappnedgångarna. Vi teg alltså försiktigt ända tills vi stigit in i familjerummet, där veckans hembiträde redan dukat fram kvällsmaten och väntade med barnen, som hon hämtat ner ur husets barnvåning. Hon föreföll att vara en ordentlig och hygglig flicka, och vår vänliga hälsning berodde alltså inte bara på medvetandet om att hon, som alla hembiträden, var skyldig att avlägga rapport om familjen vid veckans slut — en

förut varit anställd på den livsmedelsfabrik, där Linda arbetade. Jag visste, att de haft en hel del beröring med varandra, och av åtskilliga små tecken slöt jag mig till att han hade gjort ett visst intryck på min hustru.

Vid hennes fråga vaknade min svartsjuka och vädrade. Hur intimt var egentligen förhållandet mellan henne och Rissen? I en stor fabrik kunde det ofta hända, att två personer befann sig utom synhåll för de andra, i lagerlokalerna till exempel, där balar och låror skymde utsikten genom glasväggarna och där kanske till råga på allt ingen annan var sysselsatt vid den tiden... Också Linda hade ju haft sin tur som nattvakt i fabriken. Rissen kunde mycket väl haft sin vakt på samma gång. Allt var möjligt, till och med det värsta av allt: att det fortfarande var honom hon älskade och inte mig.

På den tiden undrade jag sällan över mig själv, över vad jag tänkte och kände eller över vad andra tänkte och kände, såvida det inte hade direkt praktisk betydelse för mig. Först senare, under min ensamma tid som fånge, har ögonblicken kommit att vända tillbaka som gåtor och tvingat mig att undra, tyda och tyda om. Nu, så långt efteråt, vet jag, att då jag så ivrigt hoppades på "visshet" i fråga om Linda och

reform, som allmänt ansågs ha förbättrat tonen i många hem. En stämning av glädje och trevnad rådde kring vårt bord, särskilt som vår äldste son, Ossu, var med bland oss andra. Han hade kommit på besök från barnlägret, eftersom det var hem-afton.

— Jag kan tala om något roligt, sade jag till Linda över potatissoppan. Mitt experiment har kommit så långt att jag får börja med mänsklig materiel i morgon, under överinseende av en kontrollchef.

— Vem tror du det blir? frågade Linda.

Utanpå märktes det säkert inte, men invärtes ryckte jag till vid hennes ord. De kunde vara helt oskyldigt menade. Vad var mera naturligt, än att en hustru frågade, vem som skulle bli mannens kontrollchef! På kontrollchefens kitslighet eller tillmötesgående hängde ju hur lång provningstiden skulle bli. Det hade till och med hänt, att ärelystna kontrollchefer gjort kontrollandens uppfinning till sin egen, och man hade jämförelsevis lite möjlighet att värja sig mot sådant. Inte underligt då, om ens närmaste frågade vem det skulle bli.

Men jag lyssnade efter en underton i hennes röst. Min närmaste chef, och alltså sannolikt min blivande kontrollchef, var Edo Rissen. Och Edo Rissen hade

Rissen, ville jag egentligen inte ha en visshet om att där inte fanns något samband mellan dem. Jag ville ha visshet om att hon drogs åt annat håll. Jag ville ha en visshet som skulle göra slut på mitt äktenskap.

Men på den tiden skulle jag tillbakavisat en sådan tanke med förakt. Linda spelade en alltför viktig roll i mitt liv, skulle jag sagt. Och det var sant, inget grubbel och inga omtydningar har sedan kunnat ändra *det*. I betydelse hade hon gott kunnat ta upp tävlan med min karriär. Mot min vilja höll hon mig fast på ett rent oförnuftigt sätt.

Man kan tala om "kärlek" som ett föråldrat romantiskt begrepp, men jag är rädd att den finns likafullt, och ända från början rymmer den ett obeskriverligt kvalfullt element. En man dras till en kvinna, en kvinna till en man, och för vart steg man närmar sig varandra, har man givit till spillo något av sig själv; en serie nederlag, där man hoppades på segrar. Redan i mitt första äktenskap — barnlöst och därför ingenting att fortsätta — hade jag känt en försmak. Linda stegrade den till mardröm. Under de första åren vi var gifta hade jag verkligen en mardröm, fast jag då inte satte den i samband med henne: jag stod mitt i ett stort mörker, själv starkt belyst med strålkastarljus; utifrån

mörkret kände jag Ögonen riktade på mig, och jag vred mig som en mask för att komma undan, medan jag inte kunde undgå att skämmas som en hund över de oanständiga trasorna jag hade fått på mig. — Först senare förstod jag, att det var en god bild av mitt förhållande till Linda, där jag själv kände mig skrämmande genomskinlig, fast jag gjorde allt för att krypa undan och skydda mig, medan hon tycktes förbli samma gåta, underbar, stark, nästan övermänsklig, men evigt oroande, därför att hennes gåtfullhet gav henne ett förhatligt övertag. När hennes mun drog ihop sig till ett smalt rött streck — å nej, det var inte ett leende, varken av hän eller glädje, snarare kunde det kallas en spänning, som när man spänner en båge — och under tiden stod ögonen orörligt vidöppna — då gick alltfjämt samma ilning av ångest tvärsigenom mig, och alltfjämt band hon mig och drog mig lika obarmhärtigt, fast jag anade, att hon aldrig skulle öppnas för mig. Jag förmodar det är på sin plats att använda ordet kärlek, när man mitt i hopplösheten ändå håller fast vid varandra, som om trots allt ett under kunde ske — då själva kvalfullheten har fått ett slags eget värde och blivit ett vittnesbörd om att man åtminstone har ett gemensamt: väntan på något som inte finns.

inse, vad som kunde förvrängas och användas emot mig, inte heller hur det skulle kunna skada Staten, ifall ryktet om min uppfinning spreds i förväg.

— Det är något jag hoppas Staten kommer att få nytta av, sade jag. Ett medel, som får vilken människa som helst att blotta sina hemligheter, just allt sådant som hon förut har tvingat sig att tåla med, av skam eller rädsla. Är ni härifrån staden, medsoldat hembiträde?

Det hände ju då och då, att man stötte på folk som hämtats från annat håll i tider av folkbrist och som därför inte hade Kemistädernas allmänbildning annat än i den mån de lyckats snappa upp en smula vid vuxen ålder.

— Nej, sade hon och rodnade, jag är utifrån.

Närmare förklaringar om varifrån man kom var strängt förbjudna, eftersom de kunde utnyttjas i spionagets tjänst. Det var naturligtvis därför hon rodnat.

— Då ska jag inte närmare ingå på den kemiska sammansättningen eller tillverkningen, sade jag. Det ska man kanske undvika ändå för resten, ämnet får ju under inga omständigheter komma i enskilda händer. Men ni har kanske hört talas om hur alkohol

Runtomkring oss såg vi föräldrar skiljas, så fort deras barnkull blivit färdig för barnlägret — skiljas och gifta om sig för att bilda nya kullar. Ossu, vår äldste, var redan åtta år och hade alltså ett helt år varit i barnlägret. Laila, den yngsta, var fyra och hade tre år kvar i hemmet. Och sedan? Skulle vi också skiljas och gifta om oss, i den barnsliga föreställningen att samma väntan kunde bli mindre hopplös med en annan? Allt förnuft jag hade sade mig att det var en bedräglig illusion. En enda liten oförnuftig förhoppning viskade: nej nej — att du har misslyckats med Linda beror på att hon vill till Rissen! Hon hör till Rissen, inte till dig! Skaffa dig klarhet om att det är Rissen hon tänker på — så är allt förklarat, och du har ännu hopp om en ny kärlek med mening i!

Så underligt sammanslingrat var det som vaknade vid Lindas självklara fråga.

— Förmodligen Rissen, svarade jag och lyssnade ivrigt in i den tystnad som följde.

— Är det ogranlag att fråga vad det är för ett experiment? frågade hembiträdet.

Hon hade ju en självklar rätt att fråga, på sätt och vis var hon ju där för att hålla reda på vad som försiggick inom familjen. Och jag kunde inte

förr användes som rusmedel och vilka verkningar det hade?

— Ja, sade hon, jag vet att det gjorde hemmen olyckliga, förstörde hälsan och i värsta fall ledde till skälvningar i hela kroppen och hallucinationer av vita möss, höns och dylikt.

Jag kände igen de helt elementära läroböckernas ord och smålog. Hon hade tydligen inte hunnit lägga sig till med Kemistädernas allmänbildning.

— Alldeles riktigt, sade jag, så var det i värsta fall. Men innan det gick så långt, hände det ofta, att de berusade pratade bredvid munnen, förrådde hemligheter och begick oförsiktiga handlingar, därför att deras förnåga av skam och rädsla var rubbad. Det är de verkningarna mitt medel har — tänker jag mig, eftersom jag inte har provat färdigt än. Men det är den skillnaden, att det inte sväljs, utan sprutas direkt in i blodet, och för resten har det en helt annan sammansättning. De otrevliga efterverkningarna som ni nämnde saknar det också — åtminstone behöver man inte ge så starka doser. En lätt huvudvärk är allt försökspersonen märker efteråt, och det händer inte, som det ibland hände med alkoholberusade, att man efteråt glömmar vad man har sagt. — Ni förstår nog, att det är en viktig

uppfinring. Hädanefter kan ingen brottsling neka till sanningen. Inte ens våra innersta tankar är våra egna längre — som vi så länge har trott, med orätt.

— Med orätt?

— Ja visst, med orätt. Ur tankar och känslor föds ord och handlingar. Hur skulle tankar och känslor då kunna vara den enskildes ensak? Tillhör inte hela medsoldaten Staten? Vem skulle då hans tankar och känslor tillhöra, om inte Staten, de också? Hittills har det bara inte varit möjligt att kontrollera dem — men nu är alltså medlet funnet.

Hon gav mig en hastig blick, men sänkte den genast. Inte en min förändrade hon, men jag fick ett intryck av att hennes färg sjönk.

— Inte har ni något att vara rädd för, medsoldat, uppmuntrade jag henne. Inte är det meningen att blotta alla enskildas små förälskelser eller antipatier. Om min uppfinring råkade i enskilda händer — ja, då kunde man lätt föreställa sig vilket kaos som skulle uppstå! Men det får naturligtvis inte hända. Medlet ska tjäna vår trygghet, allas vår trygghet, Statens trygghet.

— Jag är inte rädd, jag har inget att vara rädd för, svarade hon ganska kallt, och ändå hade jag bara menat att vara vänlig.

då varken Linda eller jag hade militär- och polis-tjänst och då Ossu, min äldste, var hemma och hälsade på — på så sätt var familjens intima liv tillgodosett — så hade jag tänkt ut ett sätt att roa barnen. Från laboratoriet hade jag köpt med mig hem ett mycket litet stycke natrium, som jag tänkte låta fara omkring på vattnet med sin blekvioletta låga. Vi ställde fram ett fyllt fat, släckte ljuset och samlades omkring min lilla kemiska märkvärdighet. Själv hade jag varit mycket förtjust över fenomenet, då jag var liten och min far visade det för mig, men för mina barn gjorde det övervägande fiasko. Ossu, som redan gjorde upp eldar på egen hand, sköt med barnpistol och kastade små smällare, som föreställde handgranater — nå, att han inte uppskattade den lilla bleka lågan, det var kanske rätt naturligt. Men att inte heller Laila, fyraåringen, var intresserad av en explosion, om den inte kostade några fiender livet, det kom mig att häpna. Den enda som verkade fängslad var Maryl, mellanflickan. Hon satt stilla och drömmande som vanligt och följde den fräsande lyktgubben med vidöppna ögon, som påminde om hennes mors. Och fast hennes uppmärksamhet nog gav mig en viss tröst, oroade den mig samtidigt. Klart och tydligt gick det upp för mig, att det var

Så gick vi då över till andra samtal. Barnen berättade vad som hänt under dagen i barnvårningen. De hade lekt i leklådan — ett väldigt emaljerat fat, väl fyra kvadratmeter stort och en meter djupt, där man inte bara kunde släppa ner små lekbomber och antända skogar och uppstickande hustak av brännbart material utan också utkämpa hela sjöslag i miniatyr, om man fyllde lådan med vatten och laddade de små fartygens kanoner med samma lätta sprängämne som användes i lekbomberna; till och med torpedbåtar fanns det. På så sätt lektes ju strategisk blick in i barnen, så den blev deras andra natur, nästan en instinkt, och på samma gång var det ju ett nöje av första ordningen. Ibland avundades jag mina egna barn att de fick växa upp med en så fulländad leksak — i min barndom var det där lätta sprängämnet inte uppfunnet än — och jag förstod inte riktigt att de ändå med hela sin själ längtade efter att fylla sju år och komma till barnlägret, där övningarna mycket mer liknade verklig militär utbildning och där man bodde både dag och natt.

Ofta föreföll det mig som om den nya generationen var mer realistiskt inställd än vi i vår barndom. Just den dagen jag talar om skulle jag få ett nytt belägg för den saken. Eftersom det var familjekväll,

Ossu och Laila, som var den nya tidens barn. Deras inställning var den saktliga och riktiga, medan min var ett utslag av föräldrad romantik. Och trots den upprättelse hon gav mig, önskade jag plötsligt att Maryl varit mer lik de andra. Det bådade inte gott, att hon på det där sättet föll utanför generationernas sunda utveckling.

Kvällen gick, och det blev tid för Ossu att ge sig av till barnlägret igen. Om han hade lust att stanna kvar eller var rädd för den långa vägen i metro, så visade han det i varje fall inte. Med sina åtta år var han redan disciplinerad medsoldat. Genom mig själv däremot gick en het våg av längtan efter den tid då de alla tre var kväll kröp ner i sina små sängar. En son är i alla fall en son, tänkte jag, och han står sin far närmare än dottrarna. Och ändå vågade jag inte tänka på den dagen, då också Maryl, också Laila skulle vara borta och bara komma hem två kvällar i veckan för att hälsa på. Jag aktade mig i alla fall för att låta någon märka min svaghet. Barnen skulle inte klaga en gång över dåligt exempel, hembiträdet skulle inte ha en slapp hållning hos hushandaren att rapportera, och Linda — Linda minst av alla! Jag ville ogärna bli föraktad av någon, men minst av Linda, hon som själv aldrig var svag.

Så fälldes sängarna i familjerummet ut och bäddades åt småflickorna, och Linda stoppade om dem. Hembiträdet hade just satt in middagsrester och porslin i mathissen och skulle göra sig i ordning att gå, då hon kom att länka på något.

— Det är sant, sade hon, det har kommit ett brev till er, min chef. Jag lade det i föräldrarummet.

Något förvånade synade Linda och jag brevet, ett tjänstebrev. Hade jag varit hembiträdets polischef, skulle jag säkert ha givit henne en varning för det här. Antingen hon verkligen glömt alltsammans eller avsiktligt underlåtit det, var det lika vårdslöst att inte ta reda på vad ett tjänstebrev innehöll — hon hade ju haft full rätt till det. Men samtidigt flög en aning genom mig, att brevet kunde ha ett sådant innehåll, att jag borde vara henne tacksam för att hon slarvat.

Brevet var från Propagandaministeriets sjunde byrå. Och för att förklara innehållet måste jag gå något tillbaka i tiden.

Det hade hänt på en fest för två månader sedan.

En av ungdomslägröts samlingslokaler stod prydd med långa dukar i de färger som är Statens, man uppförde sketcher, höll tal, marscherade genom salen till trumma och åt tillsammans. Anledningen var den, att en trupp flickor i ungdomslägröret fått order om förflyttning, man visste inte riktigt vart, det gick vissa rykten om en annan av kensistäderna, andra om en av skostäderna, i varje fall någon plats, där man råkat på balans både i fråga om arbetskraft och i fråga om procentförhållandet mellan könen. Från vår stad, och förmodligen från en del andra städer också, samlades alltså unga kvinnor ihop och skickades dit bort, för att de en gång fastställda siffrorna skulle kunna vidmakthållas. Och det var nu avskedsfesten för de utkallade som firades.

Sådana högtidigheter hade alltid en viss likhet med festen för avtågande soldater. Skillnaden var ju stor: vid fester som denna visste alla, både de som reste och de som stannade kvar, att inte ett hår skulle

Inte för att det var min vana att söla med tiden, varken efter morgongymnastiken eller annars, men den morgonen tror jag att jag särskilt hastigt skyndade mig igenom duschen och drog på mig arbetsuniformen för att kunna stå färdig i givakt, då dörren till mitt laboratorierum öppnades och kontrollchefen steg in.

Då han äntligen kom, var det naturligtvis Rissen. Alldeles som jag trott.

Om jag var besviken, så hoppades jag åtminstone att det inte syntes utanpå. Där hade funnits en svag liten möjlighet att det skulle bli en annan, men det blev alltså Rissen. Och då han stod där framför mig, oansenlig i sin hållning och nästan tveksam, fick jag klart för mig, att jag inte avskydde honom därför att det kanske fanns något att upptäcka mellan honom och Linda, utan att jag tvärtom tyckte så särskilt illa om tanken på ett förhållande mellan honom och Linda just därför att det gällde Rissen. Vem som helst annars, men inte han. Några extra stötestenar

missförhållande mellan hans värde som vetenskapsman och hans värde som medsoldat.

— Jaha, började han, sävligt som om arbetstiden hade varit hans privategendom. — Jaha. Ja, jag har ju fått en mycket noggrann redogörelse för hela den här saken. Jag tror nog jag har den klar för mig.

Och han började upprepa min redogörelse i viktigare punkter.

— Min chef, stack jag otåligt in, jag har redan tillåtit mig beställa ner fem personer från Frivilliga offerttjänsten. De sitter och väntar i korridorhallen.

Han såg buttert på mig med sina tankfulla ögon. Jag hade ett intryck av att han knappt såg mig. Han var verkligen konstig.

— Ja, kalla in en av dem då, sade han. Det lät som om han tänkte högt, inte som om han uttalade en order.

Jag tryckte på ringklockan till vänthallen. Strax därpå steg en man in med ena armen i band, stannade innanför dörren, hälsade och anmälde sig som n:r 135 av Frivilliga offerttjänsten.

En smula irriterad frågade jag, om det verkligen varit alldeles omöjligt att skicka en färsk försöksperson. Under mitt arbete som assistent vid ett av de medicinska laboratorierna hade det hänt, att

skulle Rissen säkert inte lägga på min vetenskapliga väg, det var han för beskedlig till. Men jag för min del skulle hellre velat ha en mindre beskedlig och mer lömsk kontrollchef, en som jag kunde fått mäta min egen styrka mot — om jag bara samtidigt kunde haft mer högaktning för honom. För Rissen kunde man inte ha högaktning, han var för olik andra, han var för löjlig. Det var inte så lätt att uttrycka vad det var som fattades hos mannen, men om man använde ordet *marschtakt*, så gav det en viss föreställning om saken. Den bestämda hållning, det klara och avmätta sätt att tala, som var det enda naturliga och värdiga för en vuxen medsoldat, låg inte för Rissen. Rätt som det var kunde han bli alldeles för ivrig, låta orden snubbla över varandra, till och med göra sig skyldig till oavsiktliga och komiska handrörelser, och dessemellan göra långa omotiverade pauser, försjunka i tankar, frankasta några vårdslösa ord, som bara den invigde förstod. Det kunde gå nästan djuriskt obehärskade ryckningar över hans ansikte i min, en underordnads, närvaro, då han hörde talas om något som särskilt intresserade honom. Å ena sidan visste jag att han som vetenskapsman hade lysande förtjänster; å den andra kunde jag, trots att det gällde min chef, inte blunda för att där fanns ett

min dåvarande chef råkat få tag på en kvinna med hela körtelverksamheten rubbad av ett föregående försök, och jag kom mycket väl ihåg, att det höll på att förrycka hela resultatet av hans undersökningar. Något sådant ville jag inte riskera. För resten visste jag från ordningsföreskrifterna, att man strängt borde hålla på sin rätt att få färska försökspersoner; vanan att oupphörligt skicka samma och samma uppammade lätt ett slags gunstlings-system, så att aldrig så duktiga och villiga offerttjänstare kanske inte på långa tider fick tillfälle att att visa sitt mod och få ut någon liten extraförtjänst. Ett kall som det i Frivilliga offerttjänsten var visserligen hedervärdare än de flesta och borde anses som sin egen belöning, om man ville vara mycket sträng, men arvudet var i alla fall beräknat i underkant med hänsyn till de många extra skadeersättningar som hörde till yrket.

Mannen sträckte på sig och bad om ursäkt på sin avdelnings vägnar. De hade verkligen inte haft någon annan att skicka. Just nu arbetades det särskilt febrilt på krigsgaslaboratoriet, och Frivilliga offerttjänsten var i elden dag ut och dag in till sista man. Själv mätte n:r 135 alldeles utmärkt, så när som på en krigsgasskada med komplikationer i vänstra handen,

och till sin egen ursäkt ville han säga, att eftersom den för länge sedan borde varit läkt — inte ens kemisten som åstadkommit den kunde säga varför den inte faktiskt var det — så betraktade han sig i alla fall som försäkrad, och han hoppades den lilla gas-skadan inte skulle störa.

I själva verket skulle den ju inte störa alls, så jag lugnade mig.

— Det är inte era händer vi behöver, utan ert nervsystem, sade jag. Och på förhand kan jag säga, att experimentet varken kommer att vara plågsamt eller efterlämna några som helst skador, inte ens övergående.

N:r 135 sträckte på sig ytterligare, i den mån det var möjligt. Då han svarade, liknade rösten nästan en fanfar:

— Jag beklagar, att Staten ännu inte kräver större offer av mig. Jag är redo till allt.

— Naturligtvis, det tvivlar jag inte på, svarade jag allvarligt.

Jag var övertygad om att han menade vad han sade. Det enda jag hade att invända var att han något för starkt betonade sitt hjältemod. Också en vetenskapsman i sitt laboratorium kan vara modig, fast han ännu inte har fått visa det, tänkte jag. För

han talade påfallande långsamt som för att dölja att läpparna darrade.

Medan han satt kvar och väntade på verkningarna, studerade vi hans kort, som han lagt ifrån sig på bordet. Födelseår, kön, rastyp, kroppstyp, temperamentstyp, blodtyp och så vidare, egendomligheter i slakten, genomgångna sjukdomar (en hel rad naturligtvis, så gott som alla ådragna genom experiment). Det nödvändiga skrev jag av i mitt eget nya och omsorgsfullt upplagda kortsystem. Det enda som förvirrade mig var födelseåret, men det hade nog sin riktighet, och jag påminde mig att jag redan under min assistenttid hade hört och konstaterat, att försökspersonerna i Frivilliga offertjänsten i regel såg tio år äldre ut än de verkligen var. — Då detta var gjort, vände jag mig på nytt till n:r 135, som började vrida sig i stolen.

— Nå?

Mannen skrattade barnsligt och häpet.

— Jag mår så bra så. Jag har aldrig mått så bra. Men vad jag var rädd...

Ögonblicket var inne. Vi lyssnade och gav akt. Mitt hjärta dunkade. Om nu mannen inte sade något alls? Om han nu inte hade något som han gick och teg med? Om det han var i färd med att säga inte

resten, det var inte för sent än: vad han sade om det febrila arbetet på krigsgaslaboratoriet var ett nytt tecken på att det blåste upp till krig. Ett annat, som jag iakttagit för mig själv men inte velat diskutera för att slippa anses som pessimist och kverulant, var att maten genomgående hade försämrats under de sista månaderna.

Så satte jag mannen i en bekväm stol, som extra flyttats in för mina experiment, vek upp hans ärm, tvättade armbågsvecket och stack in den lilla sprutan, fylld med sin blekgröna vätska. I samma stund n:r 135 kände sticket av sprutan spändes hans ansikte, så att det nästan blev vackert. Jag måste erkänna, att jag tyckte mig se en hjälte i stolen framför mig. Samtidigt sjönk hans ansiktsfärg något, vilket inte gärna kunde bero på den ljusgröna vätskan, som omöjligt hade hunnit verka så fort.

— Hur känns det? frågade jag uppmuntrande, medan innehållet i sprutan minskades. Fortfarande från ordningsföreskrifterna visste jag ju, att man gärna borde fråga försökspersonen själv så mycket som möjligt, det gav honom en känsla av likställdhet och höjde honom på visst sätt över smärtorna.

— Tack — som vanligt! svarade n:r 135, men

var något märkvärdigt alls? Hur skulle då min kontrollchef någonsin bli övertygad? Och hur skulle jag vara säker själv? En teori, om än aldrig så välgrundad, är och förblir en teori så länge den inte är prövad. Jag kunde ha misstagit mig.

Då hände något som jag inte var beredd på. Den store grove mannen började snyfta övergivet. Han gled ner i stolen, så han hängde över armstödet som en trasa, och slängde sakta i takt fram och tillbaka med långa stönanden. Jag kan inte uttrycka hur pinsamt det var, jag visste varken hur jag skulle hålla min kropp eller mitt ansikte. Rissens behärskning, det måste jag medge, lämnade inget övrigt att önska. Var han lika obehagligt berörd som jag, så dolde han det snarast bättre.

Det där fortsatte flera minuter. Jag skämdes inför min chef, som om jag kunde ställas till ansvar för att han måste bevittna sådana scener. Och ändå kunde jag ju omöjligt veta på förhand, vad försökspersonerna skulle komma att blotta, inte heller hade jag eller ens hela vårt laboratorium någon speciell chefsställning till dem; de skickades ut från en central mitt i laboratoriekvarteret, så att de kunde vara till hands för alla kringliggande institutioner.

Äntligen lugnade han sig. Snyftningarna ebbede

ut, och han rätade upp sig till en något värdigare ställning. Ivrig att göra slut på det pinsamma uppträdet riktade jag första bästa fråga jag fick tag i till honom:

— Hur är det fatt?

Han riktade blicken mot oss. Man såg mycket väl, att han var medveten om vår närvaro och våra frågor, även om han kanske inte fullt gjorde sig reda för vilka vi var. Då han svarade, vände han sig tydligt till oss, men inte som man vänder sig till sina chefer utan som man tilltalar drömda och namnlösa åhörare.

— Jag är så olycklig, sade han slött. Jag vet inte vad jag ska ta mig till. Jag vet inte hur jag ska orka.

— Orka vad? frågade jag.

— Det här, alltsammans. Jag är så rädd. Jag är alltid så rädd. Inte just nu, men annars, nästan jämt.

— För experimenten?

— Ja visst — för experimenten. Just nu förstår jag inte vad jag är rädd för. Antingen gör det ont eller också gör det inte så värst ont, antingen blir man krympling eller också blir man bra igen, antingen dör man eller också lever man vidare — vad är nu det att vara rädd för? Men jag har alltid varit så rädd — löjligt, varför ska man vara så rädd?

står ni, men de står inte ut med en sen. De är falska. Jag hatar dem, utom mina kamrater i Offertjänsten förstås. Kvinnorna i Offertjänsten är inga riktiga kvinnor mer, de är inget att hata. Vi som är där, vi har det inte som andra. Vi kallas medsoldater vi med, men hur har vi det? Vi får bo på Hemmet, vi är ju som vrak...

Hans röst sjönk till ett suddigt mummel, medan han upprepade: Jag hatar...

— Min chef, sade jag, önskar ni att jag ger honom en spruta till?

Jag hoppades han skulle säga nej, ty mannen var mig djupt osympatisk. Men Rissen nickade, och jag kunde inte göra annat än lyda. Medan jag långsamt släppte in mer blekgrön vätska i blodet på nr 135, sade jag ganska skarpt till honom:

— Ni har ju själv mycket riktigt påpekat, att det heter *Frivilliga* offertjänsten. Vad har ni då att klaga över? Det är motbjudande att höra en vuxen man klaga över sina egna handlingar. Ni måste en gång ha anmält er fullkomligt utan tvång, ni som alla andra.

Jag är rädd att mina ord egentligen inte var riktade till den bedövade, som just i sin bedövning borde vara rätt oemottaglig för skäl, utan snarare

Den första slöheten hade nu givit med sig och efterträtts av en tydligt rusig värdslöshet.

— Och sen, sade han och slängde onyktert med huvudet, sen är man i alla fall ändå räddare för vad de säger. Du är feg, skulle de säga, och det är värre än allt annat. Du är feg. Jag är inte feg. Jag vill inte vara feg. För resten, vad skulle det göra, om jag var feg? Vad skulle det göra om de sa det, när jag verkligen är det? Men om jag mister platsen då... Så hittar jag väl något annat. Alltid kan de väl använda en någonstans. De ska minsann inte hinna kasta ut mig. Jag ska gå själv. Frivilligt, ur Frivilliga offertjänsten. Frivilligt, som jag kom.

Han mulnade igen, men inte till olycka utan till dov bitterhet.

— Jag hatar dem, fortsatte han oväntat sammanbitet. Jag hatar dem, där de går i sina laboratorier utan vank och lyte, utan att behöva vara rädda för sår och plågor och beräknade och oberäknade följder. Sen går de hem till hustru och barn. Tror ni en sådan som jag kan ha familj? Jag försökte gifta mig en gång, jag, men det gick inte, det förstår ni väl att det gick inte. Man blir för upptagen av sig själv, när man har det så här. Det står ingen kvinna ut med. Jag hatar alla kvinnor. De lockar en, för-

till Rissen, för att han åtminstone skulle veta var han hade mig.

— Visst gick jag själv, mumlade nr 135 yrvaket och förvirrat, visst gick jag själv — men inte visste jag att det var som det var. Nog trodde jag det var att lida — men på ett annat sätt, ett högtidligare sätt — och att dö — men på en gång, och i hänförelse. Inte dag och natt tum för tum. Jag tror det vore skönt att dö. Man fick slå med armarna. Man fick rossla. Jag såg någon dö på Hemmet en gång — han slog med armarna och rosslade. Det var hemskt. Men det var inte bara hemskt. Man kan inte göra efter det. Men sedan dess har jag hela tiden tänkt, att nog vore det skönt att få bära sig åt så, en enda gång. Man måste ju, man kan inte hejda det. Om det vore frivilligt skulle det vara otillständigt. Men det är inte frivilligt. Ingen annan får lov att hejda det för en. Man bara gör det. När man dör, får man bära sig åt hur som helst, utan att någon kan hejda en.

Jag stod och vred på en glasstav.

— Mannen måste vara pervers på något sätt, sade jag lågt till Rissen. Så reagerar inte en sund medsoldat.

Rissen svarade inte.

— Kan ni verkligen vara nog oförsynt att skjuta ansvaret... började jag ett litet häftigt tal till försökspersonen. Jag märkte att Rissen gav mig en lång blick, som på en gång var kall och road, och kände hur jag rodnade vid tanken på att nu trodde han säkert att jag gjorde mig viktig för honom. (En mycket orättvis tanke, ansåg jag.) I alla fall måste jag avsluta meningen och fortsatte i betydligt tamare röstläge: — på andra för att ni har valt ett yrke som ni sedan inte anser passar er?

N:r 135 reagerade visst inte alls för ton och röstläge, bara för frågan själv.

— Andra? sade han. — Jag själv? Men jag vill ju inte. Fast det är sant, jag ville. Vi var tio från min avdelning som anmälde oss, fler än från någon annan i hela ungdomsläget. Det gick som en orkan över ungdomsläget — jag har ofta undrat hur det kom sig. Allting mynnade bara ut i Frivilliga offer-tjänsten. Föredrag, filmer, samtal: Frivilliga offer-tjänsten. Och de första åren tänkte jag ännu: det var värt allt detta. Vi gick och anmälde oss, förstär ni. Och då man såg på sin granne, trodde man knappt att man såg en människa längre. Ansiktena, förstär ni. Som eld. Inte som kött och blod. Heliga, gudom-

mycket över mig. Jag orkar inte. I morgon går jag och anmäler att jag slutar.

Ett slags avslappning inträdde. Ännu en gång bröt han tystnaden:

— Tror ni man möter ett sådant ögonblick en gång till — när man dör? Jag har tänkt mycket på det. Jag skulle gärna vilja dö. Om man inte får något annat av livet mer, så får man ändå det. När man säger: jag orkar inte, så menar man: jag orkar inte leva. Man menar inte: jag orkar inte dö — för det orkar man, dö orkar man alltid, för då får man vara som man vill...

Han teg och satt stilla, tillbakalutad mot ryggstödet. En grönaktig blekhet började breda ut sig över ansiktet. Kroppen ryckte nästan omärkligt i lätt hicka. Händerna gled trevande utefter armstödet, och hela mannen tycktes vakna till oro och kväljningar. Inte underligt för resten, när han hade fått dubbel dos. Jag räckte honom lugnande droppar i ett glas vatten.

— Han kommer sig strax, sade jag. Det är bara just då verkningarna släpper, som han mår lite illa. Sen är det över. På ett sätt har han i alla fall förmodligen sitt obehagligaste arbete framför sig: att

liga. De första åren tänkte jag: Vi har fått uppleva något annat och mer än vanliga dödliga får uppleva, nu betalar vi i efterskott, och vi kan det, efter vad vi har fått se. — — — Men vi kan inte. Jag kan inte. Jag kan inte hålla fast minnet längre, det glider undan, längre och längre bort. Ibland för kunde det glimta till när jag inte alls sökte, men var gång jag söker — och jag måste ju söka för att hitta igen meningen i mitt liv — så märker jag att det inte vill mer, det har glidit för långt bort. Jag tror jag har nött ut det med att söka efter det för mycket. Ibland kan jag ligga vaken och grubbla över hur det skulle varit, om jag hade fått ett vanligt liv — om jag då hade fått uppleva ett lika stort ögonblick en gång till kanske, eller kanske inte förrän nu — eller om allt det där stora hade legat utbredd över livet, så det hade haft mening ändå — i alla fall, om det kanske inte hade varit så ohjälpligt förbi då. Man behöver ett nu, förstär ni, inte bara ett försvunnet ögonblick som man ska leva på resten av livet. Man orkar inte med det här, fast man en gång fick vara med om — — — Men man skäms. Man skäms att förråda det enda ögonblicket i livet, som var något värt. Förråda. Varför förråder man? Jag vill ju bara få ett vanligt liv för att hitta igen meningen. Jag tog för

krypa in i rädslan och skamkänslan igen. Se, min chef! Jag tror det kan vara värt att iakttä honom.

I själva verket hängde redan Rissens ögon vid n:r 135 med ett uttryck som om det var han och inte försökspersonen som skändes. Mannen framför oss erbjöd verkligen ingen uppmuntrande syn. Ädrorna vid tinningen buktade och svällde, och musklerna vid mungiporna skälvde i en undertryckt fasa av betydligt värre art än den han dolt vid sitt inträde i rummet. Ögonen höll han krampaktigt slutna, som om han i det längsta hoppades att det skulle förvandla hans alltför klara minnesbild till en ond dröm.

— Han minns allt som har hänt? frågade Rissen lågt.

— Allt, är jag rädd. Jag vet för resten inte, om man ska betrakta det som en fördel eller en nackdel.

Med yttersta övilja beslöt sig äntligen försökspersonen för att öppna ögonen så mycket, att han nått och jämnt kunde treva sig fram över golvet. Böjd och osäker tog han några steg från stolen utan att våga se någon av oss i ansiktet.

— Då får jag tacka för tjänsten, sade jag och satte mig vid bordet. (Seden fordrade, att den tilltalade då svarade: "Jag har endast gjort min plikt", men inte ens en sådan formalist som jag var på den

tiden hade panna att hålla alltför strängt på kon-
venansen, då det gällde försökspersoner efter expe-
rimentet.) Jag skriver väl ut intyget med detsamma,
sade jag, så kan ni sedan ta ut gottgörelse i kassan
när ni vill. Jag skriver den efter klass 8: måttligt
obehag utan påföljande men. Smärtan och illamåen-
det är ju verkligen inget att tala om, så egentligen
borde det ju varit klass 3. Men jag tycker mig för-
stå, att ni — hm — hur ska jag uttrycka mig —
skåms en smula.

Frånvarande grep han papperet och stapplade vi-
dare mot dörren. Där stannade han obeslutsamt ett
par sekunder, vände sig plötsligt stelt om och stam-
made:

— Får jag kanske bara säga, att jag inte förstår
vad som kom åt mig. Jag var som från mina sinnen
och pratade sådant som jag inte alls menar. Ingen
kan älska sin tjänst mer än jag, och det faller mig
inte in att sluta, naturligtvis. Jag hoppas allvarligt,
att jag får visa min goda vilja genom att lida de
svåraste experiment för Statens skull.

— Atminstone får ni väl stanna kvar tills handen
är läkt, sade jag lätt. Annars torde ni få svårt att
bli antagen till något annat arbete. Vad har ni för
övrigt lärt er? Vad jag vet, brukar det inte slösas

kanske ett enda sådant ögonblick ha stillat min
osläckliga törst, som jag förgäves sökte släcka hos
Linda? Fast jag inte tänkte dessa tankar färdiga,
hade jag en känsla av att mannen var en benådad,
men otacksam, och det gjorde mig hård.

I stället uppförde sig Rissen på ett sätt som slog
mig med häpnad. Han gick rakt fram till nr 135,
lade handen på hans skuldra och sade i en ton, så
varm att man knappast någonsin hörde den använ-
das till vuxna, allra minst mellan män, utan på sin
höjd då särskilt känslösamma mödrar talade till små
barn:

— Var inte rädd nu. Det förstår ni väl, att här
kommer inget personligt ut. Det är som om det
aldrig hade varit sagt.

Mannen såg skyggt upp, vände sig hastigt om och
försvann ut genom dörren. Jag tyckte mig förstå
hans förlägenhet. Hade han ägt ett uns mer stolt-
het, tänkte jag, skulle han säkert ha spottat en chef
i ansiktet, som uppförde sig så familjärt mot en
underordnad. Och vidare tänkte jag: Hur kan man
vörda och lyda en sådan chef! Den som ingen be-
höver vara rädd för kan inte fordra någon respekt
heller, naturligt nog, eftersom aktning alltid innebär
ett erkännande av kraft, överlägsenhet, makt — och

onödig extrautbildning på någon medsoldat, och en
man vid era år torde man väl inte vilja kasta in
på ett nytt område, särskilt som man ju inte kan
tänka sig något slags "invaliditet" för det yrke ni
har valt...

Jag vet ännu i dag, att jag talade högdraget och
överlägset. Saken var den, att jag oförbäppandes
fått en bestämd motvilja mot min första försöks-
person. Skäl till en sådan inställning tyckte jag mig
ha tillräckligt: fegheten och den själviska ansvars-
lösheten, som han dolde under en mask av mod och
offervilja, när han var medveten om att hans chefer
ville ha det så. Ja, Sjunde byråns riktlinjer hade
sannerligen gått mig i blodet! Gällde det bemantlad
feghet, såg jag ju själv, hur vidrig den var, även
om jag inte märkt det då det gällde bemantlad sorg.
Vad jag däremot inte klart såg, var en annan orsak
till min avoghet, en som jag först senare har upp-
täcktt och förstått: återigen avund. Den mannen där,
mindervärdig på många sätt som han var, talade om
ett ögonblick av hög salighet, visserligen förgånget
och nästan glömt, men ändå ett ögonblick... Hans
korta extatiska vandring till ungdomslägrets propa-
gandakontor den dag han anmälde sig till Frivilliga
offertjänsten — ja, den avundades jag honom. Skulle

kraft, överlägsenhet och makt alltid är farliga för
omgivningen.

Vi var alltså ensamma, Rissen och jag, och en
lång stillhet föll över rummet. Jag tyckte inte om
Rissens pauser. De var varken vila eller arbete, de
kom på ett ungefär.

Jag anar vad ni tänker, min chef, sade jag till slut
för att skjuta på. Ni tänker, att det här bevisar
ingenting. Jag kan ha instruerat mannen förut. Vad
han sade var visserligen personligen kompromette-
rande, men inte straffbart. Är det inte så ni tänker?

— Nej, sade Rissen och såg ut som om han vak-
nade upp. Nej, det tänkte jag inte. Det var väl tyd-
ligt nog, att mannen sade åtskilligt som han verk-
ligen menade men inte för sitt liv ville ha sagt. Man
kan inte missta sig på att det var äkta, både vad
han bekände och skammen efteråt.

I mitt eget intresse borde jag väl ha varit glad åt
hans lättrogenhet, men faktum var att den retade
mig, därför att jag tyckte den var för lättvindig. I
vår Världstat, där varenda en av medsoldaterna
från tidigaste år uppfostras till sträng självbehärs-
ning, skulle det visst inte varit omöjligt, att nr 135
utfört en storartad skådespelarprestation, fast det nu

händelsevis inte förhöll sig så. Men jag höll inne med min kritik och svarade bara:

— Är det odisciplinerat, om jag föreslår att vi fortsätter?

Den underlige mannen tycktes inte märka vad jag sade.

— En egendomlig uppfinning, sade han tankfullt. Hur kom ni på den?

— Jag byggde på föregående rön, svarade jag. En drog med likartade verkningar har funnits i bortåt fem år, men med sådana toxiska biverkningar, att försökspersonerna hamnade på sinnessjukhus så gott som utan undantag — om de så bara hade blivit använda en enda gång. Uppfinnaren förstörde en mängd folk på den och fick en så skarp varning, att hela saken fick ligga. Nu har jag lyckats neutralisera de toxiska biverkningarna. Jag medger, att jag var mycket spänd på hur det skulle gå i praktiken...

Och hastigt, liksom mer i förbigående, tillade jag:

— Jag hoppas min uppfinning får namnet kallo-cain efter mig själv.

— Säkert, säkert, sade Rissen likgiltigt. Anar ni själv, hur stor betydelse den kommer att få?

— Jag anar det nog. När nöden är som störst,

är hjälpen som närmast, heter det. Ni vet, att de falska vittnesmålen börjar översvämma domstolarna. Knappt en rättegång förekommer, där inte de olika vittnenas utsagor går stiek i stäv mot varandra, och på ett sätt som omöjligt kan bero på misstag eller slarv. Vad det beror på, kan ingen komma underfund med, men det är så.

— Är det så svårt? frågade Rissen och trummade mot bordskanten på ett sätt som irriterade mig. Är det verkligen så svårt att komma underfund med det? Tillåt mig en fråga — ja, ni behöver inte besvara den, om ni inte har lust — men anser ni mened vara av ondo under vilka omständigheter som helst?

— Naturligtvis inte, svarade jag en smula förargad. Inte om Statens väl fordrar det. Men det kan man väl inte säga om vilket litet struntmål som helst.

— Ja men tänk efter, sade Rissen knipslugt och lade huvudet på sned. Är det inte till Statens bästa, om en skurk blir fälld, må vara att han är oskyldig just till det han står anklagad för? Är det inte till Statens bästa, om min oduglige, skadlige, högst osympatiska ovän blir fälld, även om han inte precis har gjort något straffbart enligt lagen? *Han* kräver hänsyn förstås, men vad har den enskilde för rätt till hänsyn...

Jag visste inte riktigt vart han ville komma, och tiden led. Hastigt ringde jag själv efter nästa försöksperson, och medan jag gav henne en spruta, svarade jag:

— I alla fall har det visat sig, att det där är ett ofog och inte alls till nytta för Staten, tvärtom. Men min uppfinning kommer att lösa det problemet som en lek. Inte bara så att vittnena nu kan kontrolleras — de kommer inte ens att behövas, eftersom brottslingen bekänner, gladeligen och förbehållslöst, efter en liten insprutning. Olägenheterna av tredje graden känner vi till — ja, förstå mig rätt, jag kritiserar visst inte att den har använts, så länge det inte fanns något annat medel att tillgå — man kan ju inte gärna gå omkring och känna sig solidarisk med brottslingar, när man vet med sig att man inte har något på sitt samvete...

— Ni tycks då ha ett ovanligt solitt samvete, sade Rissen torrt. Eller leker ni bara att ni har det? Min erfarenhet är annars den, att ingen medsoldat över fyrti har riktigt gott samvete. I sin ungdom har man det kanske, somliga, men sedan... För resten är ni kanske inte över fyrti än?

— Det är jag inte, svarade jag så lugnt jag kunde, och lyckligtvis stod jag vänd mot den nya försöks-

personen, så jag slapp se Rissen i ansiktet. Jag var upprörd, men inte huvudsakligen över hans oförskämndhet mot mig. Vad som retade mig i mycket högre grad var hans allmänna påstående. Vilket out hårdligt tillstånd han målade ut — där alla medsoldater som kommit till mogen ålder gick omkring med kroniskt dåligt samvete! Fast han inte direkt sade ut det, kände jag det dunkelt som ett angrepp mot de värden jag ansåg vara de heligaste.

Han måste ha märkt det avvisande i min ton och förstått att han gått för långt. Vi arbetade vidare utan andra samtal än de helt nödvändiga och sakliga.

Då jag försöker framkalla de följande försöken i minnet, visar det sig, att de inte på långt när har samma klara konturer och samma färg och liv som det första. Det första hade naturligtvis varit det mest spännande, men fortfarande kunde jag ju inte känna mig fullt säker på att mitt medel *alltid* skulle visa sig dugligt, även om det hade gått bra första gången. Jag misstänker att det som störde mig var min indignation mot Rissen. Hur noggrant jag än arbetade, var jag inte med mer än med halva min uppmärksamhet, och det var kanske därför detta arbete inte slog lika djupa rötter i mitt minne som det första experimentet gjort. Jag bryr mig därför

Efter ett särskilt starkt fall — första dagen till och med, det var det sista vi hade före middagen — en gubbe, som fantiserade om lustmord, fast han tydligen aldrig hade utfört något och väl aldrig heller skulle få tillfälle att göra det, kunde jag inte låta bli att ge luft åt min pinsamma stämning, utan vände mig till Rissen med en ganska omotiverad bön om ursäkt för mina försökspersoner.

— Ni menar verkligen, att de är sådana enastående rötter? frågade Rissen lågt.

— Alla är visserligen inte lustmördare in spe, svarade jag, men alla tycks vara mer än lovligt ynkliga.

Jag hade väntat ett instämmande. Det skulle lättat mig och på något sätt fört mig lite längre bort från hela pinsamheten. Då jag märkte, att han inte delade min starka avsky, blev det hela dubbelt pinsamt. Ändå fortsatte vi samtalet, medan vi begav oss upp till matsalen.

— Lovligt, ja lovligt, sade Rissen. Så slog han om till en annan ton och tankegång och fortsatte: Var glad att vi inte har råkat ut för helgon och hjältar av den lovliga sorten — jag misstänker att jag hade känt mig mindre övertygad då. För resten har vi inte träffat på en enda riktig brottsling heller.

inte heller om att försöka skildra alla enskildheter. Det är nog om jag kan återge huvudintrycket.

Sedan vi redan före middagen gått igenom de fem försökspersoner som skickats ner, och dessutom två till, den ena mer ombunden och eländig än den andra, kände jag mig alldeles mörbultad och full av ett stigande förakt, blandat med fasa. Är det verkligen bara slödder, som söker sig till Frivilliga offertjänsten? frågade jag mig själv. Men jag visste ju att det inte var så. Jag visste, att det fordrades högvärdiga egenskaper för att någon skulle söka sig dit, att det krävdes mod, offervilja, osjälviskhet, beslutsamhet, innan man överlämnade sig åt ett sådant yrke. Inte heller kunde eller ville jag tänka mig att yrket förstörde dem som valde det. Men de inblickar jag fick på försökspersonernas privata områden var nedslående.

N:r 135 hade varit feg och dolt sin feghet. Han hade åtminstone haft sin vackra sida, när han höll det stora ögonblicket i sitt liv heligt. De andra var lika fega som han, somliga åtskilligt mer till och med. Där fanns de som bara klagade, inte bara över sitt kall, såren, sjukdomarna och rädslan, som var deras självvalda lott, utan också över en mängd oväsentliga saker, sångarna på Hemmet, den försämrade

— Ja men den här siste, den här siste! Jag medger, att han inte hade gjort något ont, och inte tror jag han kommer att begå några av de illgärningar han fantiserar om, gammal som han är och omhändertagen av Hemmet, där det säkert inte är något fel på övervakningen. Men tänk er att han hade varit ung och haft möjlighet att omsätta sina önsningar i handling! Vid sådana tillfällen kommer mitt kallocaïn att vara bra att ha. Med det kan man förutse och förebygga många ohyggligheter, som nu är över en ett tu tre, utan att man har sett dem närma sig...

— Förutsatt att man får tag på de rätta personerna. Det är ju inte så lätt det heller. För ni menar väl knappast, att alla skulle undersökas?

— Varför inte? Varför inte alla? Jag vet, att det är en framtidsdröm, men ändå! Jag förutser en tid, då alla tillsättningar av poster föregås av en kallocaïnprovning, lika självklart som de nu föregås av de vanliga psykotekniska proven. På så sätt blir inte bara vederbörandes yrkeskicklighet, utan också hans eller hennes värde som medsoldat en offentligt känd sak. Jag skulle till och med kunna fantisera om en obligatorisk årlig kallocaïnundersökning av varenda medsoldat...

mathållningen (de hade alltså också märkt det!), slarv i sjukvården. Man kunde nog tänka sig, att där hade funnits ett stort ögonblick i deras liv också, men det hade i så fall redan sjunkit undan utom räckhåll. De hade kanske inte uppjudit så stor viljekraft heller som n:r 135 för att hålla det kvar. Sanningen att säga: hur lite heroisk n:r 135 än hade verkat, medan han satt i sitt kallocaïnrus — då jag sedan jämförde honom med de andra, började han faktiskt förefalla mig åtminstone som en relativ hjälte. — Men dessutom fanns det en hel del annat, som äcklade och skrämde mig hos de andra försökspersoner vi använde under den första tiden: mer eller mindre utvecklade konstigheter, kusliga fantasier, lössläppt liderlighet i det tysta. Sedan fanns det några, som inte begagnade sig av Hemmet, utan var gifta och hade egen bostad; de lade ut sina äktenskapliga svårigheter på ett sätt som var både ynkligt och löjligt. Kort sagt, antingen måste man förtvivla om Frivilliga offertjänsten, eller om alla Världsstatsens medsoldater, eller om den biologiska arten mänskliga överhuvudtaget.

Och för var och en lovade Rissen lika högtidligt, att de dyrbara hemligheterna låg i gott förvar. Det hade jag svårt att smälta.

— Ni har då inte små framtidsplaner, sköt Rissen in. Men det blir för stor apparat.

— Ni har alldeles rätt, min chef, det blir för stor apparat. Det skulle behövas ett helt nytt stort ämbetsverk med skaror av anställda, som allesammans alltså skulle dras ifrån den nu fastställda produktions- och militärorganisationen. Innan en sådan nyordning sker, måste vi tydligen ha den där ökningen av folkmängden klar, som vi nu har propagerat för i så många år men inte sett röken av än. Kanske vi får hoppas på ett nytt stort erövringskrig, som gör oss rikare och produktivare.

Men Rissen skakade på huvudet.

— Å visst inte, sade han. Upptäcker man bara, att er plan är det nödvändigaste av allt, det enda nödvändiga, det enda som kan lugna vår övermäktiga — ja lät oss säga våra övermäktiga farhågor, så var viss på att det där ämbetsverket kommer till stånd. Det kommer till stånd — vi får skruva ner vår levnadsstandard, vi får öka vår arbetstakt, och den stora sköna känslan av fullkomlig trygghet och säkerhet får ersätta vad vi förlorar.

Jag var inte säker på om det var allvar eller ironi. Å ena sidan var jag färdig att brista ut i en suck

mig, funderade jag över hans tvivlande ton och förargade mig.

Han måste ju ändå ha vetat vad jag menade, det var ju inte en fri uppfinning av mig, detta med gemenskapen. Varenda medsoldat fick redan som barn lära sig skillnaden mellan lägre och högre liv — det lägre okomplicerat och odifferentierat, till exempel de encelliga djuren och växterna, det högre komplicerat och mångfaldigt differentierat, till exempel människokroppen i sin fina och välfungerande sammansatthet. Varenda medsoldat fick också lära sig, att det var precis detsamma med samhällsformerna: från en planlös hord hade samhällskroppen utvecklats till den högst organiserade och differentierade av alla former: vår nuvarande Världstat. Från individualism till kollektivism — från ensamhet till gemenskap, så hade vägen varit för denna jättelika och heliga organism, i vilken den enskilde bara var en cell utan annan betydelse än att den tjänade organismens helhet. Så mycket visste varenda ungdom med barnlägret bakom sig, och så mycket borde då också Rissen veta. Dessutom borde han förstått vad som inte var så svårt att förstå: att kallocainet var ett nödvändigt led i hela denna utveckling, eftersom det vidgade den stora gemenskapen också till

vid tanken på en ytterligare sänkt levnadsstandard. (Man är ju så otacksam, tänkte jag, men är njutningslysten och självisk, när det ändå gäller det som är förmer än de enskildas nöjen.) Å andra sidan kände jag mig smickrad av tanken på att kallocainet en gång kunde komma att spela en sådan roll. Men innan jag hann svara något alls, tillade han i en annan ton:

— Så mycket är tämligen säkert, att det är sista resten av vårt privatliv som nu går.

— Nå ja, *det* gör väl mindre! sade jag glatt. Kollektiviteten står färdig att erövra det sista område, dit asociala tendenser förut kunde ta sin tillflykt. Vad jag kan se, betyder det helt enkelt, att den stora gemenskapen står nära sin fullbordan.

— Gemenskapen, upprepade han långsamt, som om han tvivlade på det.

Jag hann aldrig svara. Vi stod innanför matsalsdörren och måste skiljas för att gå till våra platser vid olika bord. Stanna och sluta vårt samtal kunde vi inte, dels därför att det skulle väckt undran, dels därför att vi inte kunde stå i vägen för den häftiga strömmen av människor som längtade efter sin middag. Men medan jag gick till min plats och satte

det inre, som man förut behållit för sig själv. Förstod Rissen verkligen inte något så logiskt, eller ville han inte förstå?

Jag kastade en blick mot hans bord. Där satt han med sin slarviga hållning och rörde i soppan med förströdd min. Hela mannen oroade mig på ett dunkelt sätt. Han var inte bara konstig, olik andra ända till löjlighet, han var dessutom konstig i en riktning där jag dunkelt anade en fara. Ännu visste jag inte vad denna fara kunde bestå i, men den drog min motvilliga uppmärksamhet till allt vad han sade och gjorde.

Våra experiment skulle fortsättas efter middagen, och nu gällde det ett mer invecklat försök. Jag hade planlagt det med tanke på en mer tvivelsjuk kontrollchef än Rissen, men i vilket fall som helst var noggrannhet en dygd. Mina försök skulle ju inte stanna hos kontrollchefen; om han godkände dem, skulle de bli diskuterade på många håll inom kemi-städerna, kanske också bland huvudstadens jurister. De försökspersoner vi nu skickade efter behövde inte vara färska, det var särskilt tillsagt; var de bara vid sina sinnens fulla bruk, så var det nog. Däremot måste de uppfylla ett annat villkor, ett som väl högst

sällan ställdes på en efterskickad försöksperson: de skulle vara gifta.

Telefonledes hade vi satt oss i förbindelse med polischefen för att få tillstånd till detta nya experiment. Även om vi förfogade över Frivilliga offertjänstens anställda till kropp och själ, utan andra hänsyn än Statens bästa, så förfogade vi ju inte alldeles utan vidare över deras hustrur och män, lika litet som över andra medsoldater. Till det måste vi ha polischefens särskilda medgivande. Han var lite ovillig i början, tyckte det var onödigt så länge det fanns offertjänstare till yrket och fattade visst aldrig riktigt vad det var frågan om, men då vi bearbetat honom tillräckligt länge, så att han i sin brådska började bli otålig, och övertygat honom om att ingenting värre skulle hända de utlämnade än skräcken och ett lätt illamående, gav han äntligen sitt tillstånd; han gav oss emellertid order att komma dit på kvällen för att lämna närmare besked i lugn och ro.

De tio efterkallade gifta offertjänstarna kallades in på en gång. I mitt kortsystem måste jag inte bara anteckna deras nummer, utan också deras namn och adress, vilka inte alls stod på personalkortet, och det väckte också en viss häpnad och ängslan. Jag fick lugna dem och sätta dem in i vad som förestod.

80

hans misstro gjorde ett bättre intryck på mig än Rissens lättrogenhet. Även om den händelsevis gick ut över mig, så var den i sin ordning, och då vi äntligen fått honom över på vår sida, hade åtminstone jag den känslan, att jag hade öppnat en mycket säker dörr med den rätta och lovliga nyckeln, inte med en dyrk och inte med en spark. — Saken var ju den, att vi måste få hand om makarnas personer, sedan de fått sina makars, våra försökspersoners förtroenden. De kunde gärna anmälas i laglig ordning, som medskyldiga i stämplingar, och häktas efter alla konstens regler, bara de sedan på något sätt forslades till oss. Om han ville inviga sina polismän eller föredrog att ensam veta vad det gällde, det var hans ensak. Det enda viktiga var att de häktade makarna skulle kallocaundersökas av oss. Om han ville, kunde han ju själv kontrollera, att de häktade inte led någon skada hos oss och alltså inget folkmaterial förstördes i onödan — ville han komma i egen person eller skicka något ombud, så gick det lika bra och vi skulle känna oss smickrade. Jag tror för resten, att det var det där "i egen person" som stämde honom mildare. Trots sitt dåliga humör var han nyfiken på hur min uppfinning kunde fungera. Då vi äntligen fått hans skriftliga bekräftelse på det före-

82

Meningen var, att de skulle komma hem till maken eller maken och visa tecken till oro och ängslan, eller, om det föll sig lättare för dem, en viss rosenröd optimism för framtiden. Ansatta skulle de äntligen i förtroende berätta, att de åtagit sig ett spionage. Kanske en granne under en metrofärd hade viskat i örat på dem att de kunde förtjäna mycket pengar, om de bara ville rita en karta av laboratorierna runt Frivilliga offertjänstens central, laboratorierna och metrobannerna, ungefär som de tänkte sig dem. Sedan var det bara att vänta och inte med en min förräda att det rörde sig om ett experiment.

Samma kväll for vi till polishuset, vederbörligen försedda med ett intyg om vårt ärende från högste chefen för vårt laboratoriekvarter samt med besökslicens från polishuset, skickad med ilbud. Jag hade med knapp nöd fått byta ut min militär- och polistjänstgöringskväll mot senare dubbel tjänstgöring. Vi var emellertid glada att få komma i beröring med polischefen; vi behövde hans hjälp i vad vi nu hade för oss. I alla fall blev det ett ganska drygt arbete att övertyga honom, inte därför att han i allmänhet hade svårt för att fatta, tvärtom, men därför att han var på dåligt humör och tydligen hyste principiell misstro mot vem som helst. Jag måste bekänna, att

81

gående löftet i telefon, med namnteckningen, Vay Karrek, i hög, spetsig men kraftig stil under, förberedde vi honom på att några av de intet anande makarna kunde ta sitt parti och ange den fingerade brottslingen. Eftersom alltsammans var lek borde det naturligtvis inte leda till någon häktning — vi lämnade honom listan med försökspersonernas namn — däremot skulle vi som sagt vara tacksamma om makarna häktades så tidigt som möjligt i morgon förmiddag.

Trötta men nöjda med utgången av resan återvände vi från polishuset.

Då jag kom hem och in i föräldrarummet — Linda hade redan gått till sängs — väntade ett meddelande på mitt nattduksbord. Det gällde militär- och polistjänstgöringen: från fyra kvällar i veckan utsträcktes den till fem. Tills vidare ansåg sig alltså myndigheterna tvungna att inskränka familjekvällarna från två till en, medan fest- och föredragskvällen bibehölls oavkortad. (Den senare var ju också nödvändig inte bara för medsoldaternas rekreation och fostran, utan också för Statens bestånd. Var och när skulle annars medsoldater, som redan lämnat ungdomslägrer, träffa varandra och förälska sig? Också Linda och jag hade de där fest- och före-

dragskvällarna att tacka för vårt äktenskap.) — Detta var ett meddelande helt i linje med de tecken jag förut iaktagit, och jag såg, att ett liknande paper till Linda låg på bordet.

Alla möjliga ärenden brukade inkräkta på familjekvällarna, det visste jag av erfarenhet. Ville det sig illa, kunde det dröja långa tider innan jag hade en kväll för mig själv. Eftersom det ännu inte var särskilt sent och jag själv inte var så trött som man brukade bli efter tjänstgöringskvällar, beslöt jag göra genast vad som ändå måste ske, så jag satte mig ner och skrev den ursäkt jag skulle be att få framföra i radio:

"Jag, Leo Kall, anställd vid 4:e kemistadens större laboratorium för organiska gifter och bedövningsmedel, experimentella avdelningen, har en ursäkt att framföra.

Vid ungdomslägets avskedsfest för utkallade arbetsanställda den 19 april detta år begick jag ett svårt missgrepp. Gripen av ett falskt medlidande, ett sådant som utgår från beklagande av den enskilde, och en falsk heroism, en sådan som med förkärlek dröjer vid det tragiska och mörka i stället för vid det ljusa och glada i livet, höll jag följande tal. (Där var talet infogat, och det borde läsas med lätt

ironisk ton.) Nu har Propagandaministeriets sjunde byrå avgivit följande utlåtande över detta tal: Då en helhjärtad etc. (Utlåtandet borde dessutom uttömmas, eftersom det ju var det viktigaste för åhörarna, prejudikat som det var och en varning åt alla, som var sladda på samma tanke- och känslövägar.) Jag framför alltså här min ursäkt för mitt beklagliga missgrepp och inser djupt och helt det berättigade i Propagandaministeriets sjunde byrås missnöje, liksom jag känner mig ända in i mitt innersta villig att hädanefter rätta mig efter dess så övertygande utredning av frågan."

Morgonen därpå bad jag Linda läsa igenom skrivelsen som hastigast, och hon var nöjd. Den var på inget sätt överdriven, ingen kunde tolka in någon hemlig ironi, samtidigt som man inte heller kunde beskylla den för någon dum falsk stolthet. Det var alltså bara att skriva av den, skicka in den och sedan stå i kö för att komma i tur under radions ursäktstimme.

av de häktade ytttrade: Vi vill framkalla en ny ande.

— Först tog vi uttrycket mer vidskepligt konkret, och det hade ju varit illa nog — men detta är än värre.

[— Ni tar det nog för hårt, sade Karrek. Min erfarenhet har lärt mig, att ju abstraktare någonting är, dess mindre farliga verkningar har det. Allmänna talesätt kan användas hur man vider dem, ena slunden om ett, ögonblicket därpå i rakt motsatt riktning.

— Men en livshållning är inte något abstrakt, sade jag energiskt. Jag skulle tvärtom vilja säga, att det är det enda som säkert inte är abstrakt. Och de där dårarnas livshållning är statsvidrig. Bäst och klarast ser man det av deras egna myter om en viss Reor, som tycks ha varit ett strå vassare än de andra i fråga om sinnessvaghet och därför har blivit deras specialhjälte. Översende mot förbrytare, vårdslöshet med egen säkerhet (man är ju ändå själv ett värdefullt och påkostat verktyg, det får inte glömmas!), personliga känslobindningar som är starkare än bindningen till Staten — dit är det de vill föra oss! Vid första påseendet förefaller deras riter vara rena fänerier. Vid närmare eftertanke blir de överväldigande osmakliga. De är bilder av ett överdrivet förtroende människor emellan, eller i varje fall vissa människor emellan. Redan det anser jag vara stats-

fientligt. Den alltför lättrogne går det förr eller senare som deras hjälte Reor — han blir förr eller senare rånmördad. Och är det inte på denna grund Staten vuxit upp? Fanns det grund och skäl till förtroende människor emellan, så skulle aldrig någon Stat ha uppstått. Den heliga och nödvändiga grunden till Statens existens är vår ömsesidiga välgrundade misstro till varandra. Den som misstänkliggör denna grund, han misstänkliggör Staten.

— Pu, sade Rissen med en viss häftighet, ni glömmmer att den måste uppstå ändå, som ekonomiskt och kulturellt centrum...

— Det gör jag inte, svarade jag. Och tro för all del inte, att jag går ut från någon sorts civilistisk vidskekelse, att Staten skulle vara till för vår skull i stället för att vi är till för Statens, som det ju i verkligheten förhåller sig. Jag menar bara, att kärnan i de enskilda cellernas förhållande till statsorganismen ligger i hungern efter säkerhet. Om vi en dag skulle märka — jag säger inte att vi har gjort det, men om — att vår ärtsoppa blev tunnare, vår tvål knappt användbar, våra postäder fallfärdiga, utan att någon bekyrnade sig om saken — skulle vi knota då? Nej. Vi vet, att vällevnaden inte är ett värde i sig själv, att våra uppoffringar tjänar ett

Det klack till i mig. Jag älskade mitt vetenskapliga arbete och skulle sakna det högt, om jag blev av med det. Men Rissen var pessimist av naturen, intalade jag mig. För min del såg jag bara Trappan framför mig, och första och enda frågan var om det bar uppåt. Resten fick väl tiden utvisa.

En timme senare kom mycket riktigt order från förste laboratoriechefen, att vi skulle lägga om vårt arbete efter de linjer polischefen antytt. I Polishuset var man redan underrättad, vi hade bara att ringa in namnen på dem vi ville ha häktade, så skulle personerna i fråga vara oss till handa inom tjugufyra timmar.

Den vi först fick hand om var en ung man med ungdomslägrret inte alltför långt bakom sig och med en lustig blandning av osäkerhet och högrmodig anfallslust inför det samhällsliv han ännu inte kände sig fullt inpassad i. Under inflytande av kalloccainet fick hans självkänsla rum att breda ut sig på ett sätt, som verkade något komiskt på oss vuxna män, och han började underhålla oss med vittsvävande och rätt obestämda framtidsplaner. Samtidigt medgav han, att han brukade känna sig djupt besvärad av människorna i sin omgivning. De ville honom illa, påstod han. — Visserligen hade jag själv föreslagit, att vi

skulle låta våra undersökningsspersoner tala av sig själva så mycket som möjligt, eftersom det förra fallet hade varit så hårdfrågat, men här blev det lite för mycket allmän ungdomspsykologi för att Karrek kunde tänkas ha någon glädje av det, så till slut övergick jag ändå till förhör och frågade honom, om han kände vår förre häktade.

— Ja. Vi är arbetskamrater.

— Har ni någonsin träffat honom utanför arbetet?

— Ja. Han bjöd mig med på en tillställning...

— I distriktet RÖ? I onsdags för fjorton dar sen?

Den unge mannen började småskratla och verkade samtidigt mycket intresserad.

— Ja. En sån lustig tillställning. Men jag tyckte om dem. På något sätt tyckte jag om dem...

— Kan ni berätta vad ni minns?

[— Visst. Det var så konstigt så. Jag kom in, och det var bara folk som jag inte kände. Nå, det var ju inget underligt. Offrar man en ledig kväll på sällskapsliv, så brukar det väl vara för att diskutera någonting, något som rör ens arbete eller något annat, en planerad fest eller en skrivelse till myndigheterna eller så, och då är det så klart att man inte känner alla

som är bjudna. Men det var inget sånt! De diskuterade inte alls. De satt och pratade om allt möjligt, eller också teg de. Att de teg så mycket, det gjorde mig hjärtängslig. Och för resten, bara som de hälsade! De tog tag i händerna på varandra. Är det klokt! Ohygieniskt måste det vara, och så intimt så man skäms, dessutom. Att röra vid varandras kroppar så där, avsiktligt! De påstod att det var en urgammal hälsning, som de hade upplivat igen, men man behövde inte göra det, om man inte ville, man var inte tvungen till någonting. Men i början var jag rädd för dem. Ingenting är så otäckt som att sitta och vara tyst. Man har en känsla av att folk genomskådar en. Som om man var naken eller värre än naken. Andligen naken. Särskilt när det är äldre med, för de kan ha hunnit lära sig att se tvärsigenom en, för resten om de pratar också, de har hunnit lära sig prata med ytan och vara på sin vakt under ytan. Det har redan hänt mig att jag också har kunnat det, prata med ytan och vara på min vakt under ytan, och då känner man sig glad efteråt, som om man hade undgått en fara. Men där kunde jag inte det. Ingen av dem skulle nappat på det. När de talade, talade de lågt, och det verkade som om de inte tänkte på annat under tiden. Annars tycker jag det är bättre att tala

Det klack till i mig. Jag älskade mitt vetenskapliga arbete och skulle sakna det högt, om jag blev av med det. Men Rissen var pessimist av naturen, intalade jag mig. För min del såg jag bara Trappan framför mig, och första och enda frågan var om det bar uppåt. Resten fick väl tiden utvisa.

En timme senare kom mycket riktigt order från förste laboratoriechefen, att vi skulle lägga om vårt arbete efter de linjer polischefen antytt. I Polishuset var man redan underrättad, vi hade bara att ringa in namnen på dem vi ville ha häktade, så skulle personerna i fråga vara oss till handa inom tjugufyra timmar.

Den vi först fick hand om var en ung man med ungdomsläget inte alltför långt bakom sig och med en lustig blandning av osäkerhet och högmodig anfallslust inför det samhällsliv han ännu inte kände sig fullt inpassad i. Under inflytande av kallocainet fick hans självkänsla rum att breda ut sig på ett sätt, som verkade något komiskt på oss vuxna män, och han började underhålla oss med vittsvävande och rätt obestämda framtidsplaner. Samtidigt medgav han, att han brukade känna sig djupt besvärad av människorna i sin omgivning. De ville honom illa, påstod han. — Visserligen hade jag själv föreslagit, att vi

högt, så man fängslar de andras uppmärksamhet, man talar högt och har tankarna med sig på annat håll. Men de var så konstiga. Till slut tyckte jag det var skönt och började tycka om dem. Det var lugnt på något sätt.

Detta var ju inte mycket upplysande. Ynglingen var väl novis i rörelsen och ännu inte invigd i hemligheterna. För säkerhets skull frågade jag ändå:

— Såg ni om där fanns någon chef för gruppen? Några gradbeteckningar?

— Nej — inte som jag såg. Inte som någon sa heller.

— Och vad gjorde de för resten? Talade de om något som de hade gjort eller skulle göra?

— Inte vad jag vet. Fast jag fick gå tidigare förstås, jag och ett par till, som heller inte hade varit med förr, tror jag. Sen vet jag inte vad de hade för sig. Men när vi gick, var det någon som sa: När vi möts ute i världen känner vi igen varandra. — Jag kan inte förklara det, men det var faktiskt riktigt högtidligt, och jag trodde verkligen jag skulle känna igen dem — inte precis dem jag träffade där, utan vem som helst som hörde till *dem*. Det var något särskilt med dem, jag kan inte beskriva det.

skulle låta våra undersökningspersoner tala av sig själva så mycket som möjligt, eftersom det förra fallet hade varit så hårdfrågat, men här blev det lite för mycket allmän ungdomspsykologi för att Karrek kunde tänkas ha någon glädje av det, så till slut övergick jag ändå till förhör och frågade honom, om han kände vår förre häktade.

— Ja. Vi är arbetskamrater.

— Har ni någonsin träffat honom utanför arbetet?

— Ja. Han bjöd mig med på en tillställning...

— I distriktet RQ? I onsdags för fjorton dagar sen?

Den unge mannen började småskratta och verkade samtidigt mycket intresserad.

— Ja. En sån lustig tillställning. Men jag tyckte om dem. På något sätt tyckte jag om dem...

— Kan ni berätta vad ni minns?

— Visst. Det var så konstigt så. Jag kom in, och det var bara folk som jag inte kände. Nå, det var ju inget underligt. Offrar man en ledig kväll på sällskapsliv, så brukar det väl vara för att diskutera någonting, något som rör ens arbete eller något annat, en planerad fest eller en skrivelse till myndigheterna eller så, och då är det så klart att man inte känner alla

en samling sinnessjuka vi hade att göra med? Något mer fantastiskt hade jag sällan hört talas om.

Främst var vi på språng efter själva organisationen, chefernas namn, utgreningen. Men gång på gång fick vi höra, att det inte fanns några chefer, ingen organisation. Nu brukar det ju ofta vara så i hemliga sammansvärjningar, att medlemmar av lägre grader inte har reda på mer centrala hemligheter; allt vad de känner till är namnen på två tre andra medlemmar, lika betydelselösa som de själva. Vi slöt oss till att det var sådana medlemmar vi fått tag i. Icke desto mindre skulle vi säkert från någon av de redan infångade komma över till nya skikt, där man visste mer. Det var bara att fortsätta.

Vad hade hänt sedan noviserna lämnat huset? frågade vi oss närmast. En kvinna gav oss en häpnadsväckande beskrivning.

— Man tar fram en kniv, sade hon. En av oss lämnar den till någon annan och lägger sig på en säng och låtsar att han sover.

— Nå, och sen?

— Sen är det inget mer. Vill någon mer vara med, och finns det plats för det, så kan han också låtsas sova. Man kan sätta sig och stödja huvudet mot sängkanten. Eller mot bordet eller vad som helst.

Då jag kom in här i rummet, visste jag alldeles säkert, att inte ni hörde dit (han nickade mot mig). Men *er* (han gav Rissen en dimmig blick), *er* är jag inte så säker på. Kanske ni hör dit och kanske inte. Jag vet bara, att jag kände mig lugnare hos dem än hos andra. Jag hade inte den där förmim-melsen så tydligt, att de ville mig illa.

Jag såg skarpt på Rissen. Så förbluffad som han såg ut, höll jag nog för troligt, att han var oskyldig, om man med oskyldig menade att han aldrig deltagit i sådana hemliga möten som den unge mannen beskrev. Ändå låg det något i antydningen. Också hos Rissen fanns samma asociala åder, en släktskap med blindade mullvadar.

Ynglingen vaknade med en ruelle, som inte stod i rimlig proportion till de ganska harmlösa ting han röjt. Vad jag kunde förstå gällde hans vånda inte berättelsen om sammankomsten, utan de rent personliga bekännelserna, som vi gäspande hade avbrutit.

— Jag tror jag måste ta tillbaka en del, mumlade han, där han stod och vacklade på golvet. Det där jag sa om att jag var osäker för andra, det var då egentligen inte sant. Jag undrar bara vad de tänker om mig. Inte menar jag att de nödvändigt vill mig

Jag är rädd att jag gav ifrån mig ett kvävt skratt. Scenen som man föreställde sig var för obetalbar. Någon sitter där allvarlig med en stor bordskniv i handen (naturligtvis var det en bordskniv, det var det lättaste att komma åt, man glömde bara att lämna med den i middagsdisken), mitt i ett lika allvarligt sällskap. En har sträckt ut sig på sängen med händerna på magen, blundar krampaktigt, försöker kanske till och med snarka. Den ene efter den andre drar till sig en kudde och placerar den i närheten, lutar huvudet i en mer eller mindre obekväm ställning och drar sin lilla timmerstock till stacken. Någon glider ner i sittande ställning, utmed sängkanten, sträcker benen ifrån sig, stöder nacken mot träramen, gäspar till — — Annars dödstystnad.

Inte ens Rissen kunde undertrycka ett smående.

— Och vad är meningen med detta? frågade han.

— En symbolisk mening. Genom kniven har han lämnat sig i den andres våld, och det händer honom ändå ingenting.

(Det händer honom ändå ingenting! När det finns fullt med folk omkring, som snarkar fullt vakna och när som helst kan plira med vänstra ögat! Det händer honom ingenting, när en av hans gäster — fullt lagligt registrerad av portvakten — knyter handen

illa. Och allt det där jag sa att jag ville bli och göra, det var ju rena fantasier, inte ett dugg sanning. För resten så var det överdrift också, att jag trivdes bättre med de där konstiga människorna än med de vanliga. Jag trivs förstås i grunden bättre med vanliga, när jag tänker efter...

— Det är vi också övertygade om, sade Rissen vänligt. I framtiden borde ni nog hålla er till de andra, de vanliga. Vi har en stark misstanke om att den där sammanslutningen ni kom med i så där oförhappandes är statsfientlig. Ännu är ni tydligen rätt obesmittad, men akta er! Innan ni vet ordet av, har de snärjt er i sina garn.

Ynglingen såg förskräckt ut, då han försvann genom dörren.

Jag vet inte vilka hemiska planer vi egentligen väntade oss att avslöja från det möte som vidtog sedan ynglingen och sådana som han skickats hem från sammankomsten. Någon av de häktade borde i varje fall ha varit med då de smiddes. Grundligt och systematiskt frågade vi ut de fyra som ännu återstod, noggrant antecknade vi deras berättelser, men det dröjde länge, innan vi kom fram till en något så när klar bild av den hemliga ligan. Många gånger måste vi se på varandra och skaka på huvudet. Var det

— Han var en stor man. Reor var en stor man. Han var en av oss. Det finns ännu de som har sett honom.

Rissen såg menande på mig och skakade på huvudet.

— Den kostligaste logik jag har hört i mitt liv, sade jag. Låt oss vara som han, för han blev rånmördad! Jag begriper ingenting av det här.

— Ni talade om invigning, sade Rissen till kvinnan utan att fästa sig vid mig. Hur blir man invigd?

— Inte vet jag. Man blir det bara. Rätt som det är, så är man det. De andra märker det, de som också är invigda.

— Då kan alltså vem som helst komma och påstå att han är invigd? Det måste väl finnas någon handling, någon ceremoni — några hemligheter, som meddelas?

— Nej, ingenting sådant. Det märks, säger jag ju. Man blir det, förstår ni, eller också blir man det inte — somliga blir det aldrig.

— Hur märks det då?

— Ja — det märks på allting — — — det där med kniven och sömnen och det blir heligt och klart för en då — — och mycket annat — — —

Vi var lika kloka som förut.

om en bordskniv, som man vid kvällsmaten förgäves ansträngde sig att skära pepparrotsköttet med, och lyssnar på hur naturtroget han snarkar...)

— Och vad ska det tjäna till, allt det där?

— Vi vill framkalla en ny ande, svarade kvinnan fullt allvarligt.

Rissen tog sig betänksamt om hakan. På stats-historiska föredrag hade jag hört, och Rissen säkert också, att urtidens vildar brukade uttala vissa besvärjelser och utföra vissa så kallade magiska handlingar för att framkalla inbillade väsen, som de kallade andar. Och sådant förekom alltså fortfarande i våra dagar?

Av samma kvinna fick vi till livs några antydningar om en komplett däre, som tycktes spela en viss roll som hjälte inom deras krets. Det behövs sannerligen inte mycket för att man ska duga till hjälte åt somliga.

— Känner ni inte till Reor? frågade hon. Nej, han lever inte nu, han levde så där för en femti år sen, i någon av kvarnstäderna säger somliga, men andra säger i någon av textilstäderna. Tänk att inte ha hört talas om Reor. Jag skulle vilja hålla föredrag om Reor en gång. Fast det är sant, det är bara de invigda som kan förstå. Vill man berätta om Reor,

Om kvinnan var galen på egen hand eller om alla de där människorna delade hennes galenskap var inte gott att säga. Så mycket var säkert att de magiska riterna med kniven och den låtsade sömnen tydligen hade ägt rum, det fick vi de andras bekräftelse på, däremot förblev det dunkelt, om de alltid brukade äga rum eller om det var något tillfälligt. Inte heller kunde vi finna spår av myten om Reor hos alla, fast den återfanns hos några. Vad var då egentligen det gemensamma för hela denna krets, utom att de samt och synnerligen verkade underliga?

En annan, också en kvinna, hade ett par namn till att ge oss. Vi ansåg det därför lämpligt att pressa henne särskilt ihärdigt angående organisationen. Hennes svar var lika förvirrande som de andras.

— Organisation? sade hon. Vi söker ingen organisation. Det som är organiskt behöver inte organiseras. Ni bygger utifrån, vi byggs inifrån. Ni bygger med er själva som stenar och faller sönder utifrån och in. Vi byggs inifrån som träd, och det växer ut broar mellan oss som inte är av död materia och dött tvång. Från oss går det levande ut. I er går det livlösa in.

Mig föreföll allt detta som en meningslös lek med ord, och ändå gjorde det intryck på mig. Kanske

måste man vända sig till de invigda. Han gick omkring hit och dit, för på den tiden var det annorlunda med licenserna, och somliga tog emot honom av rädsla, för de trodde han hörde till polisen, och andra jagade bort honom, för de trodde han var en brottsling. Men den som tog emot honom — ja, alla märkte förstås inte hurdan han var, somliga tyckte bara han var konstig, men andra kände att de kunde vara trygga och lugna hos honom som ett litet barn hos sin mor. Några glömde honom, men andra glömde honom aldrig, och de berättade om honom så gott de kunde. Men det förstärkte bara de invigda. Han läste aldrig sin dörr. Han brydde sig aldrig om några vittnen eller bevis på något som han sa eller gjorde. Han skyddade sig inte mot tjuvar och rånmördare ens, så han blev också rånmördad till slut, av en som trodde att Reor hade en kaka bröd i sin ränsel. Det var svälttider då. Men han hade ingen, han hade redan ätit upp den tillsammans med några andra, som han hade mött på vägen... Men den andre trodde han hade sparat den. Så slog han ihjäl honom.

— Och ändå menar ni att han var en stor man? frågade jag.

så fällande bevis att hela därsekten skulle vara dömd och expedierad, till lättnad och räddning för mig själv och många andra. Men då han redan förts in och vi nått och jämnt hunnit sätta honom i stolen, ringde lokaltelefonen och både Rissen och jag kallades till Muili, förste laboratoriechefen.

140

det var själva intensiteten i hennes djupa röst, som kom mig att skälva. Det är inte omöjligt, att den påminde mig om Linda, som också har en djup och intensiv röst, särskilt ibland, då hon inte verkar så trött, och att jag måste föreställa mig, hur det skulle varit, om nu Linda i stället för den främmande kvinnan hade suttit där och räckt mig sitt innersta med så vädjande och inträngande tonfall. I varje fall gömde jag på minnet länge efteråt, till och med de enskilda orden upprepade jag för mig själv, som jag trodde därför att de lät vackert i all sin meningslöshet. Långt långt senare började jag skymta en mening i dem. I varje fall gav de mig en stöt redan då, så att jag fick en första aning om vad de menade med "vi", med att de kände igen varandra och med att de kunde ha en krets av invigda utan organisation, utan yttre kännetecken och tydligen också utan några allmänt omfattade läror och doktriner.

Då hon blivit utsläppt, sade jag till Rissen:

— Någonting har fallit mig in. Vi kanske uppfattade det där om "en ande" fel. Man kan också mena en inre form, en livshållning. Eller tror ni det är en för subtil tydning för att den skulle kunna höra hemma i en sådan krets av dårar?

138

Muili's mottagning befann sig inte inom vår laboratoriebyggnad, men man behövde inte gå upp till jordytan för att komma dit: genom en gång tre trappor ner kom man direkt över till den byggnad, där laboratoriekontoren arbetade, och sedan man visat sitt identifikationskort och en sekreterare per telefon förvässat sig om att man var väntad, fördes man vidare. Inom tjugufem minuter stod vi inför Muili, en järngrå och mycket mager man av sjukligt utseende. Han såg knappast på oss. Hans röst var låg, som om han knappt orkade tala, och ändå fanns där inte en ton, som inte var helt och hållet order. Den mannen var inte van att lyssna på någon annan, om det inte gällde svar på direkta frågor.

— Medsoldater Edo Rissen och Leo Kall, sade han, ni är kallade till annan ort. Det arbete ni håller på med lägger ni ner. Inom en timme väntar er en polisvakt, som för er till avgångsorten. Allt är klart med er tillfälliga permission från militär- och polistjänst. Förstått?

141

Då han såg på mig, blev jag rädd. Att han förstod mig fullkomligt, kunde jag se på honom, men också något mer. Jag förstod, att han också känt sig påverkad av kvinnans varma och intensiva väsen. Jag förstod att han var ännu mottagligare än jag. Och jag förstod, att själva hans blick, själva hans tystnad drog mig i en riktning, dit hela min plikt-kärlek, hela min hederskänsla förbjöd mig att gå. På något sätt var han fast i de där dårarnas garn, och till och med jag hade ett ögonblick känt den ljuvliga och övermäktiga dragningen.

Hade inte den förste ynglingen i dag sagt om Rissen, att han gott kunde höra dit — till dårarna, till den hemliga sekten? Hade jag inte själv alltid haft på känn, att hos Rissen fanns ett hot och en fara? Från och med nu visste jag, att vi på djupet var fiender.

Vi hade bara en av de häktade kvar, en äldre man med intelligent utseende, och jag var på en gång rädd för honom — ingen kunde veta, om inte han också hade samma suggestiva styrka som kvinnan nyss — och väntade mig stora ting av honom. Han om någon borde ha reda på något om de innersta kretsarna, och om lyckan var god, kunde vi där finna

139

— Kom igen till mig båda två under någon av de här tiderna, sade jag och skrev upp mina lediga timmar på ett papper. Ändrar han sig inte, ska han få veta bättre av mig.

Hon tog avsked med många tacksägelser, och jag följde både henne och läkaren ut genom dörren. Läkaren tycktes ta saken som ett folknöje, han hade hela tiden suttit och småskrattat, vilket faktiskt var störande, och småskrattade fortfarande, medan han försvann in till sig. Så kunde nu inte jag ta det. Jag såg den principiella innebörden i saken för klart för att jag riktigt skulle kunnat intressera mig för de löjlige personer det gällde.

Jag kunde inte låta bli att berätta historien för Rissen under laboratorietimmarna. Egentligen hörde den ju inte till arbetet, men den hade i alla fall en allmän betydelse. Jag misstänker också starkt, att jag drevs av en viss lust att visa mig intressant och självständig, en sådan man som andra sökte upp i sina svårigheter och som lätt och lekande hjälpte dem till rätta. Det förhöll sig nämligen så, att lika hårt som jag kritiserade Rissen och lika djupt som jag misstroddes honom, lika viktigt var i alla fall hans omdöme för mig. Var gång jag kom på mig med att försöka imponera på honom, skändes jag för

mig själv och slog bort min svaghet. Men efter en kvart var den där igen, och jag gjorde allt jag kunde för att tilltvinga mig något slags aktning från denne konstige man, som ingen kunde ha respekt för. Då jag anade, att jag misslyckades, försökte jag åtminstone reta honom och ville gärna tänka mig, att det låg en medveten plan under mina små stick: kunde jag få honom ordentligt förragad, skulle jag åtminstone veta var jag hade honom, sade jag till mig själv.

Bland annat blev det tal om Kadidja Kapporis ord: "Han var ju inte människa längre".

— Människa! sade jag. En sådan mystik folk har byggt upp omkring det ordet! Som om det i och för sig vore något aktningvärt, att man är människa! Människa! Det är ju ett biologiskt begrepp. Där det är något annat, gjorde man bäst i att avskaffa det så fort som möjligt.

Rissen bara såg på mig med en svartydd min

— Till exempel nu Kadidja Kappori, fortsatte jag. För att handla rätt måste hon först göra sig av med de hämningar, som låg i den vidskepliga föreställningen, att hennes man var en "människa", med citationstecken, för rent biologiskt kunde han aldrig i tidens tid bli något annat. Den krisen klarade hon

av på en natt, men hur många gör det? Lite långsammare i vändningen, så skulle hon befunnit sig bland statsförrädarna utan att själv veta hur det hade gått till, alltsammans för den där vidskepslens skull... Jag tror det är nödvändigt att börja från början och lära folk av med att se "människan", med citationstecken, i medsoldaten.]

— Inte tror jag det är så många, som är offer för den sortens mystik, sade Rissen långsamt, där han stod och höll ögat intill ett mätglas, som han nyss hade fyllt.

Det var ju inte så märkvärdigt sagt och ingenting att anmärka på heller. Men han hade ett sätt att droppa in sina ord i öronen på en, som om det fanns mycket bakom. Det gjorde, att man alltid undrade över vad han hade sagt, och hans ord, med röst och tonfall, kom tillbaka och oroad en.

Annars var just den veckan så full av spännande tilldragelser, att man glömde allt annat för dem. De var till och med så viktiga, att de blev början till kalloccainets segertåg genom Världstaten. Men jag sparar dem för att avsluta historien om makarna Bahara-Kappori.

De kom till mig jämnt en vecka efter Kadidja Kapporis första besök. Linda var återigen sysselsatt

med sin förberedelseskommitté, men eftersom jag nu var säker på de bådas avsikter och visste, att jag åtminstone kunde hålla honom i schack, brydde jag mig inte om att tillkalla några vitnen. Sura och nedslagna såg båda ut, så det var tydligt att någon försoning ännu inte hade ägt rum.

— Jaha, sade jag för att hjälpa dem på traven (det var ju bäst att ta det hela med gott humör), jaha, det verkar som om extraersättningen hade varit bra lågt tilltagen den där gången, medsoldat Bahara. En skilsmässa kan man då faktiskt nästan kalla ett varaktigt men. Den där kryckan för resten — är den förvärvat i arbetet, eller är den — hm — ett uttryck för den äktenskapliga situationen?

Han svarade inte, satt bara och såg sur ut. Hustrun stötte till honom:

— Du ska väl åtminstone svara din chef, Togo lille! Ja, tänka sig att ha varit gifta i tjugu år och sen gå åstad och skiljas för det här! Någ är det orättvist, först komma och lura en med ett experiment och sen bli arg för man drar konsekvenserna!

— Kunde du sätta mig i fängelse, så kan du väl vara av med mig om jag går fri också, svarade mannen buttert.

— Det är väl inte detsamma! invände hon. Hade

— Kom igen till mig båda två under någon av de här tiderna, sade jag och skrev upp mina lediga timmar på ett papper. Ändrar han sig inte, ska han få veta bättre av mig.

Hon tog avsked med många tacksägelser, och jag följde både henne och läkaren ut genom dörren. Läkaren tycktes ta saken som ett folknöje, han hade hela tiden suttit och småskrattat, vilket faktiskt var störande, och småskrattade fortfarande, medan han försvann in till sig. Så kunde nu inte jag ta det. Jag såg den principiella innebörden i saken för klart för att jag riktigt skulle kunnat intressera mig för de löjliga personer det gällde.

[Jag kunde inte låta bli att berätta historien för Rissen under laboratorietimmarna. Egentligen hörde den ju inte till arbetet, men den hade i alla fall en allmän betydelse. Jag misstänker också starkt, att jag drevs av en viss lust att visa mig intressant och självständig, en sådan man som andra sökte upp i sina svårigheter och som lätt och lekande hjälpte dem till rätta. Det förhöll sig nämligen så, att lika hårt som jag kritiserade Rissen och lika djupt som jag misstrodde honom, lika viktigt var i alla fall hans omdöme för mig. Var gång jag kom på mig med att försöka imponera på honom, skändes jag för

mig själv och slog bort min svaghet. Men efter en kvart var den där igen, och jag gjorde allt jag kunde för att tillvinga mig något slags aktning från denne konstige man, som ingen kunde ha respekt för. Då jag anade, att jag misslyckades, försökte jag åtminstone reta honom och ville gärna tänka mig, att det låg en medveten plan under mina små stick: kunde jag få honom ordentligt förragad, skulle jag åtminstone veta var jag hade honom, sade jag till mig själv.]

[Blond annat blev det tal om Kadidia Kaaporis

övervakning — och den har inte gjort oss säkrare, som vi hoppades, utan ängsligare. Med vår skräck växer också vår impuls att slå omkring oss. Är det inte så: då ett vilt djur känner sig hotat och inte ser någon utväg att fly, går det till anfall. Då skräcken smyger sig över oss, finns det inget annat att göra än att hugga först. Det är svårt, när vi inte ens vet vartåt vi ska hugga... Men bättre förekomma än förekommas, lyder inte den gamla regeln så? Hugger man tillräckligt tätt och tillräckligt skickligt, kan man kanske rädda sig. Det finns en gammal skämtsaga om en fäktare, som var så skicklig, att han lyckades hålla sig torr i regnväder: han svängde sin värja mot de fallande dropparna, så att ingen träffade honom. Så ungefär gäller det att fäkta för oss, som har råkat in i den stora skräcken.

6 [— Ni talar som om alla hade något att dölja, sade jag, men jag hörde själv, hur matt det lät, hur lite övertygat. Fast jag inte ville tro honom, såg jag mot min vilja en syn, som skrämde mig. Om han ändå hade rätt, och om mitt ärende hos Lavris bar frukt, om inte bara ord och handlingar utan också tankar och känslor skulle rannsakas och dömas — då, då... Som kravlande myror i en myrstack skulle alla medsoldater komma i rörelse, men inte som my-

190

före vår resa till huvudstaden. Av en tillfällighet hade hans fall blivit uppskjutet — han hade sjuknat och inte blivit frisk förrän nu — och stod på dagordningen just för i morgon, då jag alltså skulle börja min nya kemistkurs. Det förvånade och nästan skrämde mig själv, att jag var så besviken över att inte få vara med vid det förhöret. Jag måste fråga mig, om jag väntade något i stil med den där kvinnan, som gjorde så djupt intryck på mig — om jag drogs till att på nytt utsätta mig för liknande farliga inflytelser. Men jag behövde väl egentligen inte genast ta till nedsättande bevekelsegrunder. Mitt intresse gällde säkert först och främst hela härvan, som Karrek givit oss order att nysta upp — jag ville veta, vad det var för en kärna som gömde sig bakom alla vansinnigheterna. Mannens intelligenta utseende tydde på att han kunde vara djupare insatt i juntans innersta hemligheter än någon vi förut träffat på. Jag skulle gärna velat vara med vid det avslöjandet, helst som jag misstänkte Rissen för skumma sympatier. Det finns sannerligen också ett negativt intresse, sade jag mig, som inte har ett spår att skaffa med ett positivt. Sådant är mitt intresse för därsekten, alldeles som mitt intresse för Rissen.

192

rona för att samarbeta, utan för att förekomma varandra. Jag såg dem myllra: arbetskamrater som angav arbetskamrater, män som angav hustrur och hustrur som angav män, underordnade som angav chefer och chefer som angav underordnade... Rissen fick inte ha rätt. Jag hatade honom för att han hade makt att tvinga sina tankar på mig. Men jag blev lugn, när jag tänkte på vem som skulle bli den förste angivne, om den nya lagen blev verklighet.

Ett par dagar senare kom order från Karrek, att kursen skulle delas. De fortsatta rättsliga undersökningarna med tillhörande undervisning skulle ledas av Rissen med biträde av de mest försigkomna kursdeltagarna. Jag däremot skulle övergå till att leda en speciell kemistkurs för att man sedan skulle kunna sätta i gång en kallocaintillverkning i större skala.

Det var av behovet påkallat, det begrep jag. Dessutom borde jag varit nöjd med att få återgå till kemien. Och ändå gjorde ordern mig förargad och besviken.

Men därmed förhöll det sig på följande sätt.

Bland våra undersökningspersoner hade vi hela tiden haft samma äldre man av därsekten, som jag redan tidigare talat om och som kommit in redan

191

Även om jag var tvungen att lyda order, skulle jag inte helt och hållet släppa fallet ur sikte, lovade jag mig.

— Är det tillåtet att fråga, om den där sjuke mannen blev rannsakad i dag? sade jag dagen därpå vid middagen.

— Ja, han undersöktes i dag, svarade Rissen kort.

— Och vad kom fram? Något brottsligt?

— Han dömdes till straffarbete.

— För vad?

— Man ansåg honom statsfientlig.

Det var omöjligt att få ur min kontrollchef något fast och påtagligt. Jag såg ingen annan utväg än att be att få se protokollet.

— Där har jag ingen befogenhet att tillåta eller förbjuda, sade Rissen. Det är polischefens sak.

Karrek gjorde inga svårigheter, då jag bad honom i telefon. Första lediga kväll gick jag alltså upp på polishuset, där Rissen väntade på mig för att läsa upp skåpet och ge mig papperet. Det var kursens protokoll (polisprotokollet låg någon annanstans, jag vet inte var) och ganska utförligt. Jag måste läsa det på ort och ställe, och till en början besvarade det mig att Rissen hade arbete att uträtta där just den

193

kvällen. Jag förstod, att han ville ge upplysningar och förtydliganden, och dem ville jag inte ha.

Men då jag väl börjat min läsning, ändrade jag mig. Då han i alla fall fanns inom räckhåll, kunde jag ju lika gärna fråga.

— Det här skulle jag vilja ha närmare besked om, sade jag. "Den undersökte började frambringa underliga sånger." Vad menas med det? Varför var de underliga?

Rissen ryckte på axlarna.

— De var det, svarade han. De liknade ingenting jag har hört. Dunkla ord, bara liknelser och bilder, tror jag — och melodier, jag förstår inte hur några soldater i världen skulle kunna marschera efter dem... Men de gjorde ett sådant intryck på mig, att sällan har något gripit mig så.

Rösten skälvde så märkbart, att hans rörelse höll på att gripa mig också. Jag borde aldrig gått hit. Jag borde varit varnad av den där varma kvinnorösten, som talade om det organiska och sedan alltid hägrade för mig som den djupaste av all vila. Den blev plötsligt levande för mig igen, och det slog mig som något nästan oräddväst, lömskt och demoniskt, detta att en inre smitta alltså kan fortläpa sig inte bara i första hand, utan också i andra — från den

främmande mannen, som jag inte hört sjunga, och till mig, som ett eko över Rissens röst.

— Kan ni ge mig något begrepp om hans sånger? frågade jag ostadigt. Kan ni upprepa dem?

Men han skakade på huvudet.

— Det var för främmande. Det bedövade mig bara.

Jag läste vidare och gjorde en ansträngning för att komma undan detta inflytande, som jag hatade.

— Ni måste själv medge, att detta är brottsligt, sade jag. Vad jag vet, är *alla* geografiska upplysningar och rykten straffbara. Och detta: en ödestad av ruiner på ett otillgängligt ställe! En okänd och oåtkomlig ökenstad! Som jag ser, har han inte kunnat ange läget exakt, men bara att sprida sådana anfyndningar!

— Vem kan veta om den finns, den där ökenstaden! svarade Rissen tveksamt. Självpåstod han, att den bara skulle vara känd av några få utvalda, att somliga av dem bodde bland ruinerna. Vad behöver det vara annat än en sägen!

— I så fall ändå en brottslig sägen, eftersom den trots allt är ett geografiskt rykte. Om nu en sådan ökenstad fanns, och om den, som han säger, härstammade från tiden före storkrigen och före Världs-

mig medveten om verkligheter i mig själv, som jag nu aldrig skulle upptäcka. Jag hade inget överväldigande medlidande med honom för att han skulle dömas och dö, men jag var vild av bitterhet över att ha stympat mig själv med att ange honom. Och jag lyssnade lika uppslukande som jag hade lyssnat till Linda, bara med större ångest.

Jag hade velat veta något om honom själv. Men han talade inte om något personligt. Allmänna frågor fyllde honom till bristningsgränsen.

— Just det, sade han, just det. Så är jag här då. Som det måste bli. En tidsfråga. För att säga sanningen. Kan ni höra sanningen, ni? Alla är inte sanna nog för att höra sanningen, det är det sorgliga. Den kunde vara en bro mellan människa och människa — så länge den är frivillig, ja — så länge den ges som en gåva och tas emot som en gåva. Är det inte underligt, att allting mister sitt värde, så fort det upphör att vara gåva — till och med sanningen? Nej, det har ni förstås inte märkt, för då skulle ni se att ni var barskrapade, utblottade in på nakna skelettet — och vem orkar se det! Vem vill se sin ynkedom, innan han blir tvungen! Inte tvungen av människor. Tvungen av tomrummet och kolden — fimbulkolden, som hotar oss allihop. Gemenskap,

260

tills det sjuka har blivit norm och det friska en skräckbild. Av ensamma föds ännu ensammare, av rädda ännu räddare. — — — Var kan en enda rest av hälsa ha gömt sig kvar för att växa och bryta sig igenom pansaret! — — De stackars människorna, som vi kallade dårar, lekte med sina symboler. Det var ändå något — de visste åtminstone att det fanns något som de saknade. Så länge de visste vad de gjorde, fanns det ändå något kvar. Men det leder ju ingenstans! Vart kan något leda! Om jag ställde mig vid en metrostation när skarorna välde upp som tätast, eller på ett stort festmöte med högtalare framför mig — så skulle mina rop ändå inte tränga längre än till några få trumhinnor i den millionmils Världsstaten, och från dem skulle de studsa tillbaka som tomt ljud. Jag är en kugge. Jag är ett väsen som de har tagit livet ifrån. — — Och ändå: just nu vet jag att det inte är sant. Det är kallocainet förstås, det gör mig oförnuftigt hoppfull — allt blir lätt och klart och lugnt. Jag lever i alla fall — trots allt vad de har tagit ifrån mig — och just nu vet jag, att *vad jag är tar vägen någonstans*. Dödens makter har jag sett breda ut sig över världen i allt vidare och vidare ringar — men måste inte då livets makter också ha sina ringar, fast jag inte har kun-

262

säger ni — gemenskap? Sammansvetsade? Och det ropar ni från var sin sida av en avgrund. Fanns det ingen punkt, ingen enda, ingen enda, i släktenas långa utveckling, där man kunde valt en annan väg? Måste vägen gå över avgrunden? Ingen punkt, där man kunde hindrat Maktens pansarvagn från att rulla mot tomheten? Går det någon väg över döden till nytt liv? Finns det ett heligt ställe, där ödet vänder sig?

— Jag har grubblat i årtal, var det stället kan ligga. Om vi ska vara där, när vi har slukat grannstaten, eller grannstaten har slukat oss? Kommer det då att växa vägar mellan människorna lika lätt som det växer vägar mellan städer och distrikt? Måtte det bara komma snart då. Måtte det komma, måtte det komma, med alla sina faser! Eller hjälper inte det heller? Har pansarvagnen vuxit sig så stark innan dess, att den inte låter sig göras om längre från gud till verktyg? Kan någonsin en gud, om han också är den dödaste av alla gudar, lämna ifrån sig sin makt frivilligt? — Jag ville så gärna tro, att där fanns ett grönt djup i människan, ett hav av oskadd växtkraft, som smälte alla döda rester i sin väldiga behållare och läkte och skapade i evighet... Men jag har inte sett det. Vad jag vet är, att av sjuka föräldrar och sjuka lärare fostras ännu sjukare barn,

261

nat urskilja dem? — — Ja ja, jag vet, att det är kallocainet som verkar, men kan det inte vara sant för det?

På vägen till undersökningssalen hade vilda fantasier virvlat runt i min hjärna — hur alla åhörarna på en gång av någon mystisk orsak riktade sin uppmärksamhet åt annat håll och jag kom åt att viska mina frågor i Rissens öra... Redan då visste jag att det var en dagdröm som inte kunde gå i uppfyllelse, och det visade sig naturligtvis också, att ingen enda av åhörarna, ännu mindre alla på en gång, släppte Rissen med sina uppmärksamma blickar. Men underligt nog: även om jag haft tillfälle, skulle jag inte haft något att fråga. Vad brydde jag mig om Ökenstaden mer, vad brydde jag mig om dårarnas traditioner! Ingen ökenstad var så svåråtkomlig och så trygg som den jag var på väg emot, och den låg inte på miles avstånd i okänd riktning, utan nära, nära. Linda skulle vara kvar. Hon åtminstone skulle vara kvar.

Rissen suckade till och slöt ögonen, men öppnade dem igen.

— De anar! mumlade han, och hans småleende blev ljusare och mindre hjälplöst. De är rädda, de sätter sig till motvärn — alltså anar de. Min hustru

263

anar, när hon inte vill höra, utan tystar ner mig. Kursdeltagarna anar, när de sätter på sig sina överlägsnaste miner och gör sig löjligen över mig. Det kan ha varit någon av dem, som har angivit mig, min hustru eller någon av kursdeltagarna. Vem som än har gjort det — *har anar*. Då jag talar, hör de sig själva. Då jag rör mig och är till, är det sig själva de blir rädda för. Å, om det ändå ville finnas, det gröna djupet, det oförstörbara — och nu tror jag att det finns. Det är väl kalloccainet, men jag är ändå glad — att jag — — kan tro det — — —

— Min chef, sade jag till domaren med en röst som jag förgäves sökte göra stadig, får jag ge honom en spruta till? Han håller redan på att vakna.

Men domaren skakade på huvudet.

— Det är ju nog, sade han. Fallet är tillräckligt tydligt redan. Eller hur, mina rådgivare — är ni inte överens med mig i det fallet?

Rådgivarna sorlade instämmande och drog sig tillbaka med domaren för att överlägga. Just som de öppnade dörren till rummet bredvid, inträffade något oväntat. En ung man ur Rissens kurs sprang upp från sin plats mitt i den stigande halvcirkeln, rusade ner till podiet, där jag höll på att lindra den under-

söktes illamående vid uppvaknandet, och lecknade vilt åt de utgående att stanna.

— Det är jag, som har vållat allt det här! ropade han förtvivlat. Det var jag som angav min chef Edo Rissen för statsfientlig sinnesart! I morse på väg till arbetet lade jag min angivelse i brevlådan; när jag kom fram var han redan häktad! Men alla här som har hört honom — — alla här som har hört honom — — måste inse — —

Jag hade stigit ner från podiet, gått fram till den unge mannen och lagt handen över hans mun.

— Lugna er, viskade jag, ni vinner ingenting, ni gör er själv olycklig och räddar ingen. Andra har också angivit honom.

Högt sade jag:

— Sådana störande uppträden av personer som har råkat ur jämvikten får absolut inte tillåtas medan undersökningen pågår. Ni, medsoldat där på första bänken, vill ni slå i ett glas vatten och räcka hit. Man måste ju förstå och ursäktas, att det förvirrar en lojal ungdom, när han blir tvungen att ange sin chef. — Men lugna er, lugna er, ni behöver visst inte ta det så hårt. Ni behöver visst inte stå och försvara er offentligt. Ni är fullt rättfärdigad ändå. Förvirrad drack han vattnet och störrade på mig.

verkligen av principiell natur. Jag har erfarenhet av sådana pestbärare.

Jag hejdade mig. Hade jag sagt för mycket? Han satt kvar orörlig ett par sekunder till, och jag vred mig under hans gröna ögon. Sedan steg han upp igen och slog knogarna i väggen.

— Ni vill inte. Ni är rädd för mig. Och det har jag inget emot. Men jag ska ändå göra vad jag kan för er. Då ni lämnar in er angivelse — eller era angivelser, vad vet jag — väl motiverade, kom ihåg det, väl motiverade, det kommer hädanefter att bli första villkoret, och det är inte jag som gör grovgallringen — så sätt ett tecken i ena hörnet, det här tecknet (han ritade på ett papper och räckte mig), så ska jag göra vad jag kan. Som sagt, det är inte så konstigt alls, om man har den rätte domaren, och det kan vi nog se till. Den rätte domaren och de rätta rådgivarna. Jag tänker inte släppa er, och ni kan ha åtskillig nytta av mig — fast ni är rädd.

som skräckgestalter i mina drömmar, men framför allt Linda. Hon stod där alltid som min angivare, som min domare, som den som böjde sig över mig med kallocainsprutan. Till en början var det med lättnad jag vaknade och såg den verkliga Linda av kött och blod bredvid mig i sängen, men snart var det som om nattens syner började inkräkta på den vakna verkligheten, så att lättnaden för var gång blev mindre och den påtagliga och vakna Linda sög åt sig mer och mer av skräckväsendets illvilja. En gång var jag nära att berätta alltsammans om min nattliga pina — men hejdade mig i sista minuten vid minnet av hennes kalla blick i drömmen. Efteråt var jag glad att inte ha sagt något. Misstanken att Linda i hemlighet stod på Rissens sida lämnade mig ingen ro längre. Fick hon veta vad jag tänkte om honom, kunde hon i samma ögonblick vara min fiende, och en skoningslös fiende, så stark som hon var. Kanske hon redan var min fiende och bara lurade på rätta sekunden att slå till. Nej, det skulle varit min olycka, om jag sagt ett ord till henne om detta.

Ännu mindre skulle jag velat berätta en annan dröm, som väl inte riktigt kan räknas till de vanliga mardrömmarna. Det var en dröm om Ökenstaden.

8

T

Min sömn hade aldrig varit den bästa, men på senare tiden hade den blivit verkligt dålig. Min månadsranson av sömnmedel var alltid slut långt före mitten av månaden, och vad Linda inte behövde av sin gick åt till sista smulan. Till en läkare ville jag inte vända mig. Jag misstänkte, att jag då skulle få stämpeln "nervös konstitution" på mitt hemliga kort, och det vore ju inte roligt, helst som jag inte på villkor själv kunde gå med på en sådan beteckning. Ingen kunde vara normalare än jag, min sömnlöshet var bara alltför naturlig och förklarlig, ja jag skulle snarare ansett det onaturligt och sjukligt, om jag sov gott under sådana förhållanden...

Mina skräckdrömmar visade i alla fall tydligt nog, att jag inte precis längtade efter att bli undersökt med mitt eget kallocaïn. Det hände att jag vaknade i kallsvett ur hemska syner, där jag stod som anklagad och väntade på min dos och på den fruktansvärda skam som skulle följa. Rissen, Karrek, till och med en och annan kursdeltagare skymtade

Jag stod vid början av en gata och visste att jag måste gå den — varför visste jag inte, men jag var ångestfullt säker på att mitt väl och ve hängde på om jag kom fram. Husen på båda sidor om gatan var ruinhögar, somliga höga som små berg, andra nersjunkna i jorden och halvt övertäckta med sand och skrot. På enstaka ställen hade slingerväxter slagit rot och strävade sig uppför murresterna, men mellan dem låg långa sträckor kala och livlösa i en brännande middagssol. Och jag trodde mig urskilja, att här och där på de livlösa sträckorna utandades stenen en svag gulaktig rök. På andra ställen bröt sig ljuset över sanden i en blådisig dallring, som skrämd mig lika mycket. Jag tog ett steg för att treva mig fram mellan de giftiga dunsterna, men i detsamma kom en vindpust och drev en liten lösryckt sky av den gula röken framför sig — den spred sig i tunna virvlar, och jag måste rygga tillbaka för att inte komma i beröring med den. Längre bort på gatan såg jag också, att den blådisiga dallringen på ett ställe började stiga som en ljussvag låga och nästan stänga hela gatan. Jag såg mig om, ängslig att en liknande explosion bakom mig skulle skära av återvägen, så jag varken kom fram eller tillbaka, men ännu syntes åtminstone inga tecken till något sådant.

Återigen tog jag ett steg framåt. Ingenting hände. Ännu ett. Men då hörde jag en liten skarp knall bakom mig, och när jag vände på huvudet, såg jag att den sten jag nyss trampat på var stadd i förvandling. Den luckrade upp sig inifrån, blev pipig och föll sönder till stoft på ett ögonblick, medan jag tyckte mig uppfatta en svag obehaglig lukt. Jag var varken hågad att gå vidare, stå stilla eller vända om.

Då hörde jag underliga ljud av röster ett stycke därifrån. Där gapade en halvt igenrasad källarport med gröna slingerväxter på båda sidor. Jag hade inte lagt märke till den förut, men i min ångest andades jag ut, då jag såg det gröna leva sitt liv så nära mig. Uppför de spruckna och sjunkna stentrapporna steg någon upp i ljuset och vinkade åt mig att komma. Jag minns inte längre hur jag hamnade i källarporten, kanske jag tog ett vilt språng över de farliga stenarna. I alla fall kom jag in i en förfallen stenkammare utan tak, där solen föll in och gräs och blommor vajade över mitt huvud. Aldrig hade ett rum med tak och väggar i behåll förefallit mig som en så trygg tillflyktsort. Från grästuvorna spred sig en doft av sol och jord och varm sorglöshet, och rösterna sjöng ännu, fast nu på långt av-

dem deras övergasade ökenstad?" Så djupt hade Rissens suggestion trängt, att till och med mitt drömliv stod under hans inflytande. Vad hjälpte det, att jag försvarade mig med att detta inte var jag själv, utan Rissen! Ingen domare i världen skulle brytt sig om ett sådant försvar.

Detta hände innan jag blivit kallad till Karrek, alltså innan den nya lagen blivit utfärdad och innan jag hade andra medel att värja mig med än ett obestämt hopp om hämnd en gång i framtiden.

Då jag kom från Karrek och visste, att jag redan i morgon skulle kunna omsätta mina hämndtankar i handling, var jag i en ohyggligt upprörd sinnesstämning. Målet, som förut varit så avlägset, låg plötsligt inom räckhåll, men alla detaljer, då det gällde att komma fram, tycktes med ens oöverstigliga. Om Linda verkligen älskade Rissen, skulle hon inte då på ett eller annat sätt skaffa sig klarhet om att det var jag som angav honom? Hur hon skulle bära sig åt, visste jag inte, men jag var alldeles säker på att hon skulle lyckas. Hon skulle lyckas, och hon skulle hämnas. Jag darrade för hennes hämnd. Vad som än hände ville jag inte hamna under min egen kallocainspruta.

Den natten sov jag nästan inte alls.

stånd. Kvinnan som hade vinkat på mig var där, och vi omfamnade varandra. Jag var räddad och skulle vilja somna av trötthet och lättnad. Att jag skulle gå gatan fram hade plötsligt blivit alldeles onödigt. Hon sade: "Stannar du hos mig?" — "Ja, låt mig stanna!" svarade jag och kände mig fri från alla bekymmer som ett barn. Då jag böjde mig ner för att se efter vad det var för vätt jag kände med foten, märkte jag, att tvärsöver hela jordgolvet rann en klar källåder, och det fyllde mig med en obeskrivlig tacksamhet. "Vet du inte, att här rinner livet upp", sade kvinnan. I detsamma visste jag att det var en dröm, som jag skulle vakna ur, och sökte i tankarna efter något medel att hålla den kvar — så ivrigt, att hjärtat började dunka och väckte mig.

Den drömmen, så vacker den var, kunde kanske kallas ännu betänkligare än skräckdrömmarna, och jag ville inte berätta den, varken för Linda eller för någon annan. Inte för att Linda skulle varit svartsjuk på kvinnan i min dröm — hon bar vissa drag av den där häktade med djup röst, som jag redan talat om flera gånger, men hon hade Lindas ögon — utan därför att den var ett så tydligt svar på Rissens fråga: "Är ni säkra på att ni inte avundas

Morgonen därpå innehöll tidningen en artikel med överskriften: TANKAR KAN DÖMAS.

Det var en redogörelse för den nya lagen, också med hänvisning till mitt kallocaïn, som gjorde den möjlig. Ingenting kunde för övrigt låta mer förnuftigt än de nya straffbestämmelserna: hädanefter skulle man inte kunna gå efter träaktigt fastslagna paragrafer, som utmätte samma straff åt den förhårdade som åt den en gång förledde, om de ertapades med samma handling. Medsoldaten själv skulle vara medelpunkten i rättsförfarandet, inte hans lösräckta handling. Själva hans sinnesart skulle undersökas och registreras, inte för den gamla meningslösa frågans skull "tillräknelig eller inte", utan för att skilja användbart material från oanvändbart. Straffet skulle inte längre bestå i vissa mekaniskt utdelade år av straffarbete, utan noga tänkas ut enligt de mest framstående psykologers och ekonomers uträkningar om vad som lönade sig och vad som inte lönade sig. En kroppslig och själslig spillra, som aldrig kunde tänkas bli Staten till verkligt gagn, borde inte vänta sig att få leva bara för att den inte lyckats göra någon skada. Å andra sidan var man tvungen att ta hänsyn till befolkningsknappheten och i värsta fall ta vara på även mindre önskvärt mate-

rial, om det trots allt kunde brukas till arbetskraft. Den nya lagen mot statsfientlig sinnesart trädde i kraft redan i dag, men samtidigt påpekades, att alla angivelser måste vara utförligt motiverade och dessutom undertecknade med kontrollerbart namn, alltså icke som förut anonyma, detta för att hindra en översvämning av mindre nödvändiga angivelser och därmed en alltför stor statlig utgift för kalloccain och rättsanställda. I varje fall förbehöll sig polisen rätt att ta eller icke ta hänsyn till angivelserna som den fann för gott.

Detta att man skulle sätta ut sitt namn hade Karrek inte sagt mig. Det skulle göra det ännu lättare för Linda, om hon ville snoka upp Rissens angivare.

Dagen förflöt utan sensationer i arbetet, men jag kan inte säga: i lugn och ro. Inte ett ord växlade jag med Rissen under middagen. Jag vågade knappt se på honom. Jag hade en hemsk aning om att han kände mina tankar och mina avsikter och när som helst kunde göra slag i saken och förekomma mig. Samtidigt visste jag, att jag ingenting vågade företa, därför att jag inte var säker på Linda. Varenda timmes uppskov var farligt, men jag måste skjuta upp.

När jag sedan satt där hemma vid min kvällsmat,

218

fruktansvärdaste motståndare. Var det rentav därför jag inte kunde släppa henne? Var jag rädd för vad som sedan kunde inträffa? I själva min kärlek fanns den stora skrällen, jag visste det nog och hade vetat det länge. Men där fanns också en dröm om säkerhet utan gräns, en dröm om att just min hårdnackade kärlek en gång skulle tvinga henne att bli min bundsförvant. Hur det skulle ske, och hur jag skulle få veta att det skett, anade jag inte — det var en dröm lika obestämd och lika skild från verkligheten som drömmen om ett kommande liv. Men vad som var säkert var att jag i nästa ögonblick kunde ha förspillt denna drömda säkerhet. Från osäkra bundsförvanter kunde vi om en minut ha övergått till bittra fiender, till och med utan att jag någonsin fick veta det, utan att en min i hennes ansikte eller en skälkning i hennes röst hade förrätt henne. Ändå måste jag gå vidare.

— Det är naturligtvis av rent formella skäl jag frågar det här, fortsatte jag och försökte småle. Jag är ju själv säker på svaret, har aldrig ett ögonblick trott något sådant, och vore det i alla fall sant, så förstår du nog, att jag inte skulle bry mig om det ett enda dugg. Så väl hoppas jag du känner mig — och så väl känner jag dig.

var det som att upprepa den förfärliga middagen. Samma svårighet att möta Lindas ögon som förut Rissens, samma känsla att hon måste veta allt, samma fientlighet, som laddade luften mellan oss. Sekunderna kröp fram, och jag trodde aldrig hembiträdet skulle gå och barnen somna. Äntligen var jag ensam med Linda, och för att undvika åhörare ställde jag på radion för fullt och satte både henne och mig så att högtalaren kom mellan oss och polisörat.

Jag minns inte längre vad det var för ett föredrag som sprutade ut över oss, jag var för upptagen av min inre oro för att märka det. Linda visade inte med en min vad hon tänkte vare sig om föredraget eller om min iver att få henne placerad just i den stolen — antagligen förstod hon vad som var på färde och lyssnade lika lite som jag. Först då jag flyttade min stol alldeles intill hennes, såg hon frågande på mig.

— Linda! sade jag. Det är något jag måste fråga dig om.

— Ja, sade hon bara utan att visa någon förvåning. Jag hade alltid vetat att hennes behärskning var fulländad. Och jag hade alltid vetat, att om vi två en gång skulle komma till det yttersta och sista, till en kamp på liv och död, skulle hon vara den allra

219

Jag torkade mig i pannan med näsduken.

— Nå? sade Linda och såg forskande på mig. Hennes stora ögon liknade strålkastare, så utsatt kände jag mig då hon riktade dem på mig.

— Nå — det är ingenting annat än detta, sade jag (och nu smålog jag verkligen riktigt muntert): har du haft en kärleksförbindelse med Rissen?

— Nej.

— Men du älskar honom?

— Nej, Leo, det gör jag inte.

Så långt kunde vi komma och inte längre. Hade hon sagt ja, skulle jag trott henne utan vidare — förmodar jag. Nu, då hon sade nej, vågade jag inte ett ögonblick lita på henne. Vad hade det då tjänat till att fråga? Hon hade sett, att jag ljög, hon förstod, att jag brydde mig en hel del om hennes svar. I morgon eller i övermorgon skulle hon förstå, varför jag frågat henne — kanske hon för övrigt visste det redan nu, kanske Rissen redan givit henne en vink om den fara som hotade honom. Jag spejade oavvänt in i hennes ansikte, så att jag till och med glömde andas och plötsligt måste sucka till. Hjärtat nästan stannade i mig, då jag trodde mig urskilja en rörelse, svag, knappast märkbar, ett slags oro i

själva huden — men ändå ett tecken. Jag trodde mer på det tecknet än på alla hennes ord.

— Du tror mig inte? frågade hon allvarligt.

— Naturligtvis tror jag dig, svarade jag i övervallande ton. Om hon nu bara trodde mig också! Kunde jag insöva henne i säkerhet, då hade det onda åtminstone inte blivit värre. Men jag anade att hon inte lät lura sig.

Längre kunde vi inte komma. Redan detta samtal hade kostat mig så mycket självövertvinnelse, att jag var alldeles matt — och ändå var ingenting vunnet. Aldrig förr hade jag känt den gapande klyftan så tydlig och så oöverkomlig. Min behärskning räckte inte till att fylla resten av kvällen med skämt och vardagsprat, och ändå gällde det bara en timme, eftersom vi båda hade nattjänstgöring. Linda teg också, och där låg en tyst oro mellan oss, som sög mörken ur benen på en.

Till slut gick också den timmen.

Sent på natten kom vi båda hem uttröttade. Linda somnade, jag hörde hennes jämna andetag, men jag låg vaken. Då och då kunde jag sjunka i halvdvala, men för var gång spratt jag upp igen i en skärpt förnimmelse av fara. Det kunde vara inbillning, rummet var stilla och Linda sov lika djupt som förut.

Men jag var nära förtvivlan. Hade verkligen ingen hittills tänkt på vilket vågspel det var att sova sida vid sida med en annan, två människor ensamma hela den långa natten, utan andra vittnen än polisögat och polisörat på väggen — och till och med de var ju ingen säkerhet: för det första var de visst inte alltid i bruk, och för det andra kunde de visserligen kontrollera och hämna, men inte hindra vad som skedde. Två människor ensamma, natt efter natt, år efter år, och kanske de hatar varandra, och om hustrun vaknar, vad kan hon inte då tillfoga mannen... Om Linda nu hade haft kallocaïn...

Tanken tog mig som en våg lyfter en barkbit. Jag hade inget val mer, jag måste handla som jag gjorde, i rent självförsvar, för att rädda livet. På något sätt måste det gå. Under någon förevändning kunde jag smuggla undan den lilla mängd kallocaïn som behövdes. Linda skulle tvingas ge sina hemligheter till pris.

Då skulle hon vara i mitt våld som jag aldrig hade varit i hennes. Då skulle hon aldrig våga skada mig. Då skulle jag också kunna gå vidare och ange Rissen.

Då skulle jag vara fri.

Min reaktion blev så häftig, att jag senare skändes inför Linda. Men att det skulle komma just i dag, mitt i segerglädjen! Att jag mitt i mina största förhoppningar skulle träffas av ett sådant slag! Utom mig som jag var, sade jag åtskilligt som inte var väl övertänt och som jag ännu i dag trots mitt goda minne har svårt att påminna mig, om att jag var en förlorad man, min karriär krossad, min framtid ärelös, min stora uppfinning fjäderlätt mot detta, som skulle stå på mitt hemliga kort på alla polisavdelningar i hela Världssstaten, och så vidare. Och då Linda försökte trösta mig, trodde jag verkligen först att det var rena falskheten och att hon bara grubblade på hur hon bäst skulle lämna det sjunkande skeppet, trots att barnen ännu var i hemåldern.

— Snart kommer alla att veta, vilka statsfarliga tal jag brukar hålla, sade jag bittert. Begär du skilsmässa, gör det, bry dig inte om att barnen är små.

får inte vara för platt slagen till marken heller, och man får inte vara en kautschuksnodd, som kan tänjas ut hur som helst — då blir man misstänkt för att kunna smälla tillbaka också, i ett obehagat ögonblick. Tro mig, Leo, sådant ska man skriva när man inte är så upprörd som du nu.

Hon hade rätt, och jag var tacksam att ha henne där. Klok var hon, klok och stark. Men varför skulle hon låta så trött?

— Du är väl inte sjuk, Linda? frågade jag ängsligt.

— Varför skulle jag vara sjuk? Vi hade läkarundersökning förra veckan. Jag blev ordinerad lite friluftsbestrålning, annars var jag prickfri.

Jag steg upp och omfamnade henne.

— Du får inte dö ifrån mig, sade jag. Jag behöver dig. Du måste stanna hos mig.

Men jämsides med min ängslan för att lämnas ensam löpte en liten rännil av hopp: ja varför inte — varför kunde hon inte dö — det kanske vore rätta lösningen på problemet? Men jag ville inte kännas vid den. Och så pressade jag henne mot mig, hårt, i ett slags vanmäktigt raseri.

Vi gick och lade oss och släckte lampan. Min månadsranson av sömnmedel var slut för länge sen

För dem är det ju i alla fall bättre att bli faderlösa än att de bor hos en statsfarlig individ som jag...

— Så du överdriver, sade Linda lugnt. (Jag minns ännu till och med själva ordet. Det var inte lugnet, inte moderligheten i hennes tonfall, som övertygade mig om hennes uppriktighet, det var den tunga, nästan likgiltiga tröttheten.) Så du överdriver. Hur många framstående medsoldater tror du inte har haft anmärkningar på sig någon gång och sedan rentvätt sig! Kommer du inte ihåg alla dem som vi har hört läsa upp sina ursäkter i radio om fredagarna mellan 20 och 21! Du måste väl förstå, att det inte är felfriheten, som gör en god medsoldat, allra minst felfriheten i sådana frågor, där den statliga etiken ännu håller på att bli till! Först och främst är det förmågan att ge upp sin egen ståndpunkt och tillägna sig den riktiga.

Äntligen lugnade jag mig och började förstå, att hon hade rätt. I mitt uppskakade tillstånd lovade jag både henne och mig själv att begagna mig av radions ursäktstimme så fort som möjligt. Jag började till och med genast göra ett utkast till mitt kommande tal.

— Nu överdriver du igen, sade Linda, som stod lutad över min axel och läste vad jag skrev. Man

Även om inte hennes lena värme och hennes doft, som påminde om teblad, hade nått mig i våg på våg under vår gemensamma filt, skulle jag den kvällen ha längtat efter henne, efter en närmare närhet än den som lätta beröringar kan ge. Ären hade förändrat mig. I min ungdom var mina sinnen ett slags bihang, en fordrande följeslagare, som fick mättas för att jag skulle bli av med honom och kunna syssla med annat, också ett stolt verktyg för lust, men inte riktigt en del av det jag på allvar kallade mig själv. Nu var det inte längre så. Doft och lenhet och lust var inte längre det enda jag ville ha. Målet för mina uppflammande sinnen var något mycket mer svåråtkomligt, det var den Linda, som vissa korta minuter skymtade bakom de orörliga vidöppna ögonen, bakom den spända röda bågen till mun, hon som hade skymtat i kväll i sitt trötta tonfall, i sina kloka lugna råd. Och medan pulsarna arbetade upp sig i ådrorna, vände jag mig på andra sidan och kvävde en suck. Jag sade mig, att vad jag ville av samlivet mellan en man och en kvinna var vidskepelse och ingenting annat, lika mycket vidskepelse som när forntidens vildar åt sina modiga fienders hjärta för att bli delaktiga av deras mod. Det fanns ingen magisk akt, som kunde ge mig nyckeln och ägande-

rätten till den lustgård Linda undanhöll mig. Och vad tjänade alltsammans då till!

På väggen satt polisörat och bredvid det polisögat, lika verksamt i mörker som i ljus. Ingen kunde finna dem annat än välmotiverade: vilka härdar för spionage och konspirationer kunde inte föräldrummen annars bli, helst som de också användes som besöksrum! Senare, då jag fick en så intim inblick i åtskilliga medsoldaters familjeliv, blev jag tvungen att sätta polisörat och polisögat i nära sammanhang med den otillfredsställande nativitetsskurvan inom Världsstaten. Men jag tror knappast det var för deras skull som mitt blod numera så lätt stillnade. Så hade det åtminstone aldrig varit förr. Vår Världsstat hade minst av allt någon asketisk syn på könet, tvärtom var det ju nödvändigt och hedervärt att avla nya medsoldater, och allting gjordes för att män och kvinnor alltifrån fullmogen ålder skulle ha tillfälle att fylla sin plikt i det avseendet. Från början hade jag heller inte haft något emot, om man från högre ort då och då konstaterade, att jag var man. Snarare hade det varit en sporre. Över våra nätter förr hade det legat ett skimmer av festlig föreställning, där vi två inte var annat än högtidligt gripna och ansvarsmedvetna fullbordare av ett ritual i Statens egen

göra med de splittrade? Hur ska man tvinga dem till helhjärtanhet?

En kuslig upptäckt: här låg jag och kände mig ängslig på de splittrades vägnar, som om jag själv var en av dem. Därhän fick jag inte låta det gå. Jag ville inte vara splittrad, som medsoldat var jag absolut helhjärtad, utan en droppe svek och förräderi. De onyttiga skulle bort, också hon, den magra behärskade modern från festen. Skjut de splittrade! skulle från och med nu bli mitt lösensord. Och ditt äktenskap? frågade en liten elak tanke. Men jag gav den svar på tal: Blir det inte bättre, ska jag skiljas. Naturligtvis ska jag skiljas. Men inte förrän barnen är ur hemåldern.

Och plötsligt svämmade ett infall över mig med klarhet och lättnad: min egen uppfinning gick ju rakt i linje med Sjunde byråns skrivelse. Hade jag inte själv i dag talat med hembiträdet i samma anda? Jag skulle bli trodd och förlåten för min uppfinnings skull, i handling hade jag visat mig pålitlig, och det vägde väl ändå mer än några förflugna ord vid en liten struntfest. Trots allt var jag en god medsoldat och skulle kanske kunna bli en ännu bättre.

Innan jag somnade, måste jag småskratta för mig

åsyn. Men en förskjutning hade inträtt under årens lopp. Medan jag förut också i mina intimaste förhållanden mest frågade efter, hur jag värderades av den Makt, som också begagnade sig av ögat på väggen, hade den makten nu mer och mer förbytts i ett besvärande påhäng just i sådana stunder då jag vildest längtade efter Linda och efter det aldrig uppnådda och aldrig uppnåeliga under, som skulle göra mig till herre över hennes innersta gåtor. Ögat, som jag frågade efter, fanns ännu, men det var Linda själv. Jag började ana, att min kärlek hade tagit en otillbörligt privat vändning, och det besvarade mitt samvete. Äktenskapets mål var ju barn, vad hade det med vidskepliga drömmar om nycklar och herradömen att göra! Kanske var denna farliga vändning i mitt äktenskap ännu ett skäl att skiljas. Och för mig själv undrade jag, om andra skilsmässor runtomkring oss kunde ha samma orsaker...

Så beslöt jag mig för att sova, men kunde inte. I stället började skrivelsen från Propagandaministeriets sjunde byrå dansa runt i mig, så jag inte längre visste på vilken sida jag ville ligga.

En helhjärtad kämpe är effektivare än en splittrad, det är rätt förstås, det är logiskt. Och vad ska man

själv åt en komisk och tillfredsställande fantasi, en sådan där nyckfull bild, som brukar dyka upp i medvetandet strax innan man somnar: jag såg, hur också den lille fule och livlige mannen från festen stod med en varning i handen och kallsvettades — den store rödhåriga hade anmält honom för hans försök att störa glädjen och svartmåla Statens åtgärder. Det var då värre egentligen...

ofarlig spegelbild av en ond princip, som jag ville komma tills livs. Jag hade slagit till, och i nästa ögonblick skulle slaget träffa — spegelbilden. Ändå försökte jag intala mig själv, att det var precis samma sak.

Inte förrän på hemvägen släppte den sovande förnimmelsen av dröm. Mina fötter blev tunga, då jag tänkte på att jag måste återse Linda. Jag hade en ledig kväll framför mig, och rätt snart skulle vi vara ensamma med varandra, vi två, öga mot öga. Jag visste inte hur jag skulle uthärda det.

Så kom då den stunden. Hon måste ha väntat på den. I dag var det hon som drog fram stolarna och hon som skruvade på radio — men programmet hörde ingen av oss, lika litet nu som då.

Vi satt länge tysta. Jag letade förstulet i hennes ansikte — det såg ut att arbeta där inne bakom orörligheten. Men hon teg. Om jag ändå hade misstagit mig — om mina farhågor i morse hade varit sanna?

— Har du angivit mig? frågade jag med tjock röst.

Hon skakade på huvudet.

— Men du tänker göra det?

— Nej, Leo, nej nej.

Sedan var hon tyst igen, och det fanns ingen fråga jag kunde göra. Jag visste inte hur jag skulle stå ut.

240

stans, jag vet inte var. Nu: jag visste ingenting annat än vad hon berättade, försvann i det, var hon.

— Du vet redan något om mig, Leo. Du vet, att jag har drömt om att döda dig. I natt, när all skam och rädsla var borta, trodde jag att jag skulle kunna det, men nu vet jag att jag inte kan. Jag kan bara drömma förtvivlade drömmar. Och ändå tror jag inte det är rädsla för straff, som hindrar mig. Jag kanske kan förklara det senare. Det är något annat jag vill tala med dig om nu. Jag vill tala om barnen, och det — och det som jag har kommit underfund med om barnen. Det är långt. Jag har aldrig vågat säga något om det. Jag ska börja från början, med Ossu.

— Minns du, när jag gick med Ossu? Minns du, att vi hela tiden hade klart för oss, att det måste bli en pojke? Jag vet inte, om du bara gick in på min önskefantasi, men åtminstone sa du, att du också trodde det skulle bli en pojke. Vet du, jag tror jag skulle blivit förfärligt förolämpad, om det hade blivit en flicka — jag skulle ha uppfattat det som en oförrätt mot mig, mig, som var en så lojal medsoldat, att jag själv gladligen skulle dött, om ett medel hade blivit uppfunnet, så att kvinnor blev överflödiga. Ja, för jag uppfattade dem som ett nöd-

242

Till sist slöt jag ögonen och lutade mig tillbaka i stolen, undergiven inför något okänt, men oundvikligt. I minnet dök där upp en ung man, som vi haft under sprutan, han som först hade talat om de hemliga sammankomsterna i dårarnas sekt. Han hade sagt något om det hemska i att tiga, om hur hjälplöst blottad en tigande är, och jag förstod honom just nu.

— Jag vill tala med dig, sade hon äntligen med svårighet. Längre. Du måste höra på. Vill du det?

— Ja, sade jag. Linda, jag har gjort dig illa.

Hon log ett litet darrande leende.

— Du har brutit upp mig som en konservburk, med våld, sade hon. Men det räcker inte. Efteråt har jag förstått, att antingen måste jag dö av skam, eller också måste jag fortsätta frivilligt. Får jag fortsätta? Vill du ha lite mer av mig, Leo?

[Jag kunde inte svara, och från och med nu kan jag inte redogöra för vad som hände inom mig själv, eftersom inte den minsta del av mig gjorde annat än lyssnade. Jag har den bestämda uppfattningen, att jag ända dittills aldrig hade lyssnat i hela mitt liv. Vad jag förut kallade lyssna var väsenskielt från detta. Då hade mina öron gjort tjänst på sitt håll, mina tankar på sitt, mitt minne registrerat allt mönstergillt och mitt intresse ändå legat någon annan-

241

vändigt ont — ännu så länge nödvändigt. Visst hade jag reda på att vi officiellt betraktades som lika värdefulla eller nästan lika värdefulla som män — men bara i andra hand, bara därför att vi kunde föda nya män, och nya kvinnor också förstås, som i sin tur kunde föda nya män. Och hur det än sved i min fåfänga — man vill ju så gärna ha ett litet, litet värde, nej, det är inte sant, man vill ha ett stort stort värde — hur det sved, så medgav jag ju i alla fall, att jag *var* inte så mycket värd. Kvinnor *är* inte lika bra som män, sade jag till mig själv, de har inte lika stora kroppskrafter, kan inte lyfta så tungt, hårdar inte ut lika bra i bombregnet, deras nerver är inte lika dugliga i ett fältslag, de är överhuvudtaget sämre krigare, sämre medsoldater än männen. De är bara ett medel att framställa krigare med. Att man sätter dem lika högt officiellt, det är en artighet, alla vet, att det är en artighet, för att de ska vara glada och tillmötesgående. Det kanske kommer en tid, tänkte jag, då det visar sig att kvinnor är överflödiga, då man kan tillvarata deras äggstockar och kasta resten i kloaken. Då kan hela Staten fyllas med män, och man behöver inte kasta bort några kostnader på att ge flickor näring och utbildning. Visst var det en underligt tom känsla ibland att veta,

att man bara var ett förvaringsrum, tills vidare nödvändigt, men alldeles för dyrbart. Nå, men när jag nu var så ärlig att jag erkände det — skulle det inte då ha varit en *för* stor besvikelse, om jag första gången jag födde hade fått något som också bara var ett förvaringsrum? Men det blev inte så, Ossu var lyckligtvis en blivande man, jag hade nästan fått en mening. Så lojal var jag på den tiden, Leo.]

— Ja, så såg jag honom växa och börja gå, och under tiden gick jag med Maryl. Sedan jag väl slutat amma honom, såg jag honom ju bara mornar och kvällar, innan jag gick till mitt arbete om morgonen och när jag kom hem om kvällen — men det var så underligt. Jag visste med hela min övertygelse, att han var Statens, att han redan uppfostrades i barnvårningen hela dagen till en blivande medsoldat och att samma uppfostran sedan skulle fortsättas i barnlägret och i ungdomslägret. Frånsett arvsmassan, som jag ju visste var viktig — och i vårt fall fullt i sin ordning, så långt det kunde kontrolleras — och som ju för resten inte heller är "vår" egendom, eftersom den är ärvd från andra medsoldater före oss — så hade jag alldeles klart för mig, att hans blivande väsen berodde på hans chefer i barnvårningen, i barnlägret, i ungdomslägret, på deras

eget exempel och på de regler de följde i sin uppfostran. Men jag kunde inte låta bli att lägga märke till en rad lustiga smådrag, som jag kände igen från dig och från mig själv. Jag lade märke till hans sätt att rynka på näsan, och jag tänkte: Så lustigt, så gjorde jag själv när jag var liten! — På så sätt kom jag tillbaka i min son. Det var en stolt känsla: i honom höll jag nästan på att växa upp till man! X Och jag lade märke till hans skratt, som påminner så mycket om ditt. På så sätt fick jag nästan vara med om din barndom. Och hans sätt att vrida på huvudet, du vet, och något i formen på ögonen — — Det var inte konstigt alls, men det gav mig en brottslig känsla av äganderätt. "Det märks att han är vår", tänkte jag, "son", tillade jag skuldmedvetet, för jag visste ju att det inte var någon lojal känsla. Den var inte det, nej, men den fanns där. Det värsta var att den blev starkare, och allra starkast när det gällde den lilla ofödda jag bar på. — Du minns kanske, att Maryls födelse var komplicerad och tog lång tid? Det är säkert vidskepelse, men jag inbillade mig redan då, och jag har inte kunnat bli kvitt den tanken, att det berodde på att jag var så ovillig att släppa henne ifrån mig. När Ossu föddes, var jag ännu en mor helt i Statens anda, en som bara föder

ett sammanhang som höll på att kväva mig och räddad in i ett nytt, självklart, enkelt, som bar men inte band.

Mina läppar brottades med ord som inte fanns och inte kunde sägas. Jag ville gå, jag ville handla, jag ville bryta allt och göra allt nytt. Det fanns ingen värld för mig längre, ingen plats att bo på. Ingenting annat än det fasta sammanhanget mellan Linda och mig.

Jag gick fram till henne, föll på knä på golvet och lade huvudet i hennes knä.

Jag vet inte, om någon människa har gjort så förr eller om någon kommer att göra det igen. Jag har aldrig hört talas om det. Jag vet bara att jag var tvungen, och att det innehöll allt det jag ville säga och inte kunde.

Hon måste ha förstått det. Hon lade handen på mitt huvud. Vi förblev i den ställningen länge, länge.

250

smidigt och pålitligt verktyg, men nu vägrade den att göra tjänst mer. Alldeles som jag nyss hade lyssnat för första gången i mitt liv, visste jag, att om jag nu ville tala, måste det vara på ett nytt sätt, som jag ännu inte var mogen för. De lager av mig själv, som nu skulle komma till tals, hade väl aldrig förr format några ord. Ännu behövdes det inte heller. Jag hade sagt vad jag måste — och Linda hade förstått mig — då jag lade huvudet i hennes knä.

Vi teg igen, men det var en tystnad av annat slag än den som förr hade plågat mig. Nu var det bara att vi väntade tåligt tillsammans, och vi var över det svåraste.

På natten, då ingen av oss kunde somna, sade Linda:

— Tror du det finns fler som har varit med om det här? Kanske bland dina undersökta. Jag måste finna dem.

Jag tänkte på den genomskinliga lilla kvinnan, som jag stött ut ur hennes falska tillförsikt med en sådan avundens njutning. Vilken bitter misstro hade hon kommit fram till nu? Jag tänkte på därsekten, som låtsades sova bland beväpnade. De var väl allesammans i fängelse vid det här laget.

Senare sade hon:

252

11.

Sent på natten sprang jag upp och sade:

— Jag måste rädda Rissen. Jag har angivit Rissen.

Hon frågade inte. Jag rusade upp till portvakten, väckte honom och bad att få låna hustelefonen. Då han hörde, att det gällde ett samtal med polischefen, gjorde han inga svårigheter.

Till Karrek var det omöjligt att komma fram, han hade givit sträng order om att ingen fick störa honom om natten. Efter mycket krångel och spring hit och dit kom äntligen en förnuftig vakt till telefonen och lugnade mig med att inget ärende ju ändå kunde avgöras i natt. Ville jag däremot träffa polischefen en timme före arbetstid i morgon bittida, skulle han i varje fall underrätta honom, och jag kunde infinna mig i tid och höra efter om han tog emot.

Jag återvände till Linda.

Fortfarande frågade hon inte. Jag vet inte om det var för att hon förstod allt eller för att hon väntade på att jag själv skulle säga något. Men jag kunde inte tala, inte ännu. Min tunga hade alltid varit ett

251

— Tror du det finns fler som har varit med om det där — andra? Som har börjat förstå vad det är att föda? Andra mödrar? Eller fäder? Eller älskande? Som inte har vågat säga vad de har sett, men vågar när någon annan vågar. Jag måste finna dem.

Jag tänkte på kvinnan med den djupa röst, hon som hade talat om det organiska och det organiserade. Hade hon undgått fängelset, så visste jag i alla fall inte var hon fanns.

Och senare, långt bortifrån, som ur ett hav av sömn:

— Kanske det kan växa fram en ny värld av sådana som är mödrar — antingen de är män eller kvinnor, och antingen de har fött barn eller inte. Men var finns de?

Då spratt jag upp och blev klarvaken och tänkte på Rissen, som hela tiden hade vetat vad som fanns i mig och trevat och sökt efter det, tills jag hade överlämnat honom åt döden. Jag stönade högt och tryckte mig häftigt intill Linda.

253

tiden hade panna att hålla alltför strängt på konvenansen, då det gällde försökspersoner efter experimentet.) Jag skriver väl ut intyget med detsamma, sade jag, så kan ni sedan ta ut gottgörelse i kassan när ni vill. Jag skriver den efter klass 8: måttligt obehag utan påföljande men. Smärtan och illamåendet är ju verkligen inget att tala om, så egentligen borde det ju varit klass 3. Men jag tycker mig förstå, att ni — hm — hur ska jag uttrycka mig — skäms en smula.

Frånvarande grep han papperet och stapplade vidare mot dörren. Där stannade han obeslutsamt ett par sekunder, vände sig plötsligt stelt om och stammade:

— Får jag kanske bara säga, att jag inte förstår vad som kom åt mig. Jag var som från mina sinnen och pratade sådant som jag inte alls menar. Ingen kan älska sin tjänst mer än jag, och det faller mig inte in att sluta, naturligtvis. Jag hoppas allvarligt, att jag får visa min goda vilja genom att lida de svåraste experiment för Statens skull.

— Ätminstone får ni väl stanna kvar tills handen är läkt, sade jag lätt. Annars torde ni få svårt att bli antagen till något annat arbete. Vad har ni för övrigt lärt er? Vad jag vet, brukar det inte slösas

onödig extrautbildning på någon medsoldat, och en man vid era år torde man väl inte vilja kasta in på ett nytt område, särskilt som man ju inte kan tänka sig något slags "invaliditet" för det yrke ni har valt...

[Jag vet ännu i dag, att jag talade högdraget och överlägset. Saken var den, att jag oförhappandes fått en bestämd motvilja mot min första försöksperson. Skäl till en sådan inställning tyckte jag mig ha tillräckligt: fegheten och den själviska ansvarslösheten, som han dolde under en mask av mod och offervilja, när han var medveten om att hans chefer ville ha det så. Ja, Sjunde byråns riktlinjer hade sannerligen gått mig i blodet!] Gällde det bemantlad feghet, såg jag ju själv, hur vidrig den var, även om jag inte märkt det då det gällde bemantlad sorg. Vad jag däremot inte klart såg, var en annan orsak till min avoghet, en som jag först senare har upptäckt och förstått: återigen avund. Den mannen där, mindervärdig på många sätt som han var, talade om ett ögonblick av hög salighet, visserligen förgånget och nästan glömt, men ändå ett ögonblick... Hans korta extatiska vandring till ungdomslägrets propagandakontor den dag han anmälde sig till Frivilliga offertjänsten — ja, den avundades jag honom. Skulle

Jag är nästan säker på att det var något galet han hade gjort. Bara ett par dagar senare fick jag alldeles klart för mig, att jag rätteligen aldrig borde fått tillträde till Filmstudiopalatset. Det var tydligt, att det skulle behövs en annan förberedelse, kanske en helt annan bildning, för att jag skulle undgått den chock jag nu fick, och följaktligen var jag också säker på att den rätta myndigheten resolut skulle vägrat mig inträde. Visserligen vreds väl intrycken också något på sned av mitt febertillstånd; men sådana snedvridningar brukar gå över hastigt nog, och den skakning jag erfor av kvällen på Filmstudiopalatset lämnade spår efter sig i veckor.

Min beslutsamma högre tillvaro i principernas värld blev av kort varaktighet. Lavris' ogenomträngliga kyla rubbade min tillförsikt, kanske först och främst tron på mig själv. Vem var jag som kom med planer att rädda Staten? En sjuk och trött människa, alldeles för sjuk och trött för att orka söka min tillflykt hos oklanderligt fungerande etiska prin-

alla mina papper och placerade mig till slut på en av de bakersta bänkarna.

Hälsningstalen hölls. Jag kunde sluta mig till att vad som här förehades var att i mycket grova drag granska en influten samling filmmanuskript, dra upp de viktigaste riktlinjerna för ett önskvärt arbete och verkställa en första grovgallring. En rad institutioner nämndes som företrädare, bland annat åtskilliga av Propagandaministeriets byråer, Konstnärernas vägledande utskott och Hälsovårdsministeriet. Frivilliga offerttjänsten själv var däremot inte representerad, vilket ju ingen kunde begripa bättre än jag. Framför allt hälsades aftonens föredragshållare välkommen, en psykologisk specialist i ämnet, tycktes det. Jag slukade honom nyfiket med ögonen, då han steg upp i talarstolen. Psykologer kände man knappast till i Kemistaden, om man bortsåg från några få rådgivare vid barn- och ungdomslägren och från de psykotekniker, som verkställde nödvändiga prov då ungdomen sorterades upp på de olika yrkena. Djin Kakumita var liten och spenslig till växten, med blankt svart hår och livliga och mycket välavvägda handrörelser. Då jag försöker återge hans diskussionsinledning ord för ord, vet jag mycket väl att det är omöjligt och att långa stycken har gått för-

ciper med hög och tonlös stämma. Lavris skulle haft en djup, moderlig röst som den där kvinnan av därseken, hon skulle tröstat som Linda, hon skulle varit en helt vanlig och vänlig kvinna... Då jag kom så långt, rycktes jag upp ur min trötta halvslummer och rusade ut ur metron på rätt station. Den sene tjänstemannens intyg med Tredje byråns stämpel tjänade som licens, och utan att riktigt veta hur stod jag innanför den underjordiska port, som ledde till Filmstudiopalatset. I huvudstaden hade alla byggnader av betydelse sin underjordiska port, och så kom det sig, att jag aldrig en enda gång råkade komma upp i fria luften under hela min huvudstadsresa.

Då jag följde mitt infall och bad att få vara med på ett hörn, var det i föreställningen att jag skulle få se en filminspelning. Det skulle varit mycket intressant och för mitt tillstånd också lagom ansträngande att sitta mer eller mindre bekvämt som åskådare till hur en filmscen skapades. Men jag hade misräknat mig. Rummet där jag släpptes in var en vanlig föreläsningssal, inga strålkastare, inga kuliser, inga kostymer syntes till, ett hundratal åhörare i vanlig fritidsuniform fyllde bänkarna, det var allt. Mig förhörde man noga om vem jag var, undersökte

lorade för minnet. Ändå inbillar jag mig att bilden ännu är klar nog för att jag ska kunna ge en föreställning om huvudinnehållet.

— Medsoldater, började han. Framför mig har jag en tjock lunta, som leder sitt upphov till inte mindre än trehundra och trettio filmförfattare. Det är otänkbart att man skulle kunna ta upp vart och ett av de trehundra och trettio manuskripten i en diskussionsinledning, eventuella författare får ursäktas. (Skratt bland åhörarna: naturligtvis var ingen av dessa underhuggare till författare, som så att säga lämnade råmaterialet, inbjuden till det fortsatta kvalificerade arbetet.) I stället får jag som hastigast dra upp en allmän kritik, som på samma gång är en riktlinje för arbetet.

— Först och främst har jag tillåtit mig indela de här historierna i två stora huvudgrupper: sådana med "lyckligt" slut och sådana med "olyckligt". Eftersom meningen är att locka och driva, skulle man tro, att sådan med lyckligt slut vore ändamålsenligast. Så är emellertid inte fallet — som jag nu ska visa. För vilka är ett lyckligt slut ett bra lockmedel? För de slappt reagerande, för dem som i själva verket, när allt kommer omkring, ändå fruktar plågor och döden — och det är inte dem vi vänder oss till. Psyko-

logiska undersökningar har givit vid handen, att Frivilliga offertjänsten ändå till försvinnande liten del rekryteras från det hållet. Då sådant folk väl har kommit till den lyckliga upplösningen, glömmer de gladligen själva innebörden i filmen. De går hem och sover sött på sitt öra som vanligt i förvisningen om att nu har både hjälten och hjältinnan det bra. De går inte till propagandakontoret för att anmäla sig. Offertjänstfilmer med lyckligt slut är till för mellantiden mellan kampanjerna, inte för kampanjperioderna själva. De är till för att lugna och uppmuntra anhöriga och övriga medsoldater, om de någon gång råkar sända en tanke till barn, syskon, kamrater, som försvunnit i Frivilliga offertjänsten. Sådana filmer behöver bara förekomma strövis, och ska deras verkan vara riktigt god, bör de inte bara sluta lyckligt, utan ha starka inslag av soligt humör, tokroliga upptåg — gärna också rörande poänger, men inte heroiska. En rad manus sätter sig i det avseendet mellan två stolar: de företer en misslyckad blandning av en önskvärd mellantidsmentalitet och den som bör sätta in under kampanjt看id.

— De filmer som visat sig vara de mest drivande har alltid varit sådana med så kallat olyckligt slut. Jag säger så kallat, eftersom det alltid förblir god-

174

den som lockar hjältar måste vara a) *värdiga* till utseendet, och vidare b) *ändamålsenliga*.

— Längtan efter att känna sig uteslutande som redskap för ett högre ändamål är en drivkraft att räkna med långt utöver gränserna för den heroiska typ jag hittills har uppehållit mig vid. Ingen kan gärna på allvar tro, att hans liv har ett värde i sig själv, som sådant. Ska man tala om värdet av ett liv, måste det tydligen vara ett värde för något som ligger utanför individen. Vilken dag, vilken timme av vårt liv vågar vi uppfatta som ett värde i sig själv? Ingen. Och jag vill påstå, att denna insikt om det individuella livets värdelöshet i sig själv har sin motsvarighet i ett allt starkare medvetande om det Högre Ändamålets allt överskuggande krav, med andra ord i statsmedvetandets gryning i medsoldaternas hjärnor. Det lidande, som filmen framställer, bör alltså ha en påvisbar överindividuell vinning som frukt — det får inte vara *en* person, som räddas genom hjältens undergång, då kunde han ju lika gärna ha räddat sig själv! — inte ens ett mindre antal, utan tusental, millioner, *helst alla Världsstatsens medsoldater*.

— En underavdelning av denna ändamålsenlighet är c) det *ärofulla* i den undergång som framställes.

176

tyckligt, vad man vill betrakta som högsta lycka för den enskilde — godtyckligt och även likgiltigt, eftersom ingenting strängt taget bör betraktas från den enskildes synpunkt. I alla fall menar jag filmer där hjälten går under. Vi kan under alla omständigheter räkna med en viss procent medsoldater, för vilka detta i grund och botten förefaller vara den högsta lycka, och alldeles särskilt om det sker för Staten. Det är från denna procent som Frivilliga offertjänsten huvudsakligen rekryteras, och jag har skäl att tro — skäl som jag senare återkommer till — att den är alldeles särskilt stor i våra dagar. Det gäller alltså bara att väcka och egga de tendenser som redan finns och driva dem i rätt riktning.

— I regel är emellertid heroerna in spe ganska kinkiga i valet av undergång. Det gäller att framställa en som tjusar. Först och främst måste man noggrant undvika alla sådana sjukdomar och döds-sätt som har något löjligt över sig. Tillstånd, där försökspersonen blir en spillra, ur stånd att ta vara på sin värdighet, ur stånd att behärska sig, ur stånd att hjälpa sig själv med de enklaste biologiska behov, är förkastliga när det gäller filmer av denna art. För mellantidens filmer — ja visst! Och då med lyckligt slut och tonvikt på den komiska sidan. Men de lidan-

175

Därmed menar jag inte att hjälten bör skörda positiv ära; det sänker filmens nivå och verkar genast svagare på de i egentlig mening heroiska naturerna. Däremot bör han räddas från djup inre vanära. Mot hjälten sätter man nämligen upp skurken, asocial och med själviska bevekelsegrunder, mannen som faller för frestelsen och drar sig undan smärtan och döden. Rätt ful eller osympatiskt tvälfager till utseendet, slapp och odisciplinerad, feg och lösaktig bör han hela tiden gå som en varnande parallell genom handlingen, dock aldrig mer överdrivet framställd än att han sticker som en tagg i känsliga samveten: du är väl ändå inte sådan? Frukten för att vara feg, ärelös, ful i inre bemärkelse är nämligen ofta en starkt drivande kraft hos den heroiska typ jag här beskrivit och som vi framför allt måste ta sikte på i vår propagandakampanj.

— Mycket få av de manuskript jag har framför mig uppfyller alla de stränga krav jag framställt. Vårt arbete i fortsättningen kommer att bli lärorikt nog: materialet delas upp på ett antal studioavdelningar, efter de riktlinjer jag här dragit upp sorteras och kritiserar det, och det som kan användas knådas ihop, förbättras, slipas om, tills där föreligger ett jämförelsevis litet antal förslag, men fullt tillfreds-

177

ställande. Om fjorton dar bör detta arbete vara klart, och då sammanträder vi på nytt och börjar granska resultatet tillsammans. Nu ber jag få tacka för ordet och hoppas på en livlig diskussion.

Han steg ner från talarstolen. Jag kände mig illa till mods, fast jag inte riktigt kunde säga varför. Jag var säker på att alla runtomkring mig kände det enbart förtroendeingivande, att han talade om medsoldaterna som en skicklig tekniker talar om sinnrikt fungerande mekanismer, jag var säker på att de rycktes med av hans överlägsenhet och själva tyckte sig stå på hans plats ovanför maskinen och dra i spakarna. Men antingen det berodde på febern eller inte, så hade jag en alltför livlig minnesbild av min första försöksperson, n:r 135, och av hans enda stora stund, som jag hade avundats honom. Jag kunde förakta n:r 135 så mycket jag ville, jag kunde behandla honom hur illa som helst i tankarna eller i verkligheten, men så länge jag avundades honom, kunde jag aldrig betrakta honom som ingenjören sin maskin.

Diskussionen började. Någon påpekade vikten av att göra hjältarna i flertalet filmer unga, för att få ungdomen med. Inte för att det var så mycket *önskvärdare* med yngre offertjänstare än med äldre. Sta-

av anmälningar strömmade in från ungdomslägren efter varje ordentligt skött propagandakampanj, hade man också råd att gallra. Det var nämligen meningslöst att ta emot rubb och stubb av de anmälda. Många var sådana begåvningar, att Staten hade mer nytta av deras hjärna än av deras vävnader och beståndsdelar i övrigt. Därav följde dock även, att minimiåldern inte fick sänkas alltför lågt. Före femton — sexton år var det ofta vanskligt att döma om deras allmänna och speciella användbarhet.

En ytterligtgående talare gjorde invändningar mot detta sista och förklarade, att man redan hos det åttaåriga barnet kunde urskilja om det var en särskälvning att ta vara på eller inte och att man alltså mycket väl kunde sänka minimiåldern för anmälvning till åtta år och varför inte till och med spela in ett par filmer särskilt avpassade att påverka den åldern. — Mot honom invände återigen andra, dels att man hade många exempel på begåvningar av stor nytta, vilka inte framträtt förrän vid åtskilligt senare tidpunkt; dels att en sådan vädjan till barnaåldern inte skulle ha tillräckligt stor betydelse för att berättiga kostnaderna för extra inspelningar. Något skulle visserligen sparas på att de barn, som eventuellt anmälde sig, ju aldrig skulle behöva någon utbildning, men å

tistiken visade, att en offertjänstare i medeltal höll så och så många år, oavsett den ålder då han börjat användas, och man skulle alltså till och med kunna säga, att det var en ren fördel, om Staten först fick några års arbete på annat håll och sedan detta statistiska medeltal år i offerttjänsten, i stället för *enbart* dessa senare år. Men ett annat skäl väjde tyngre: de unga var så mycket lättare att påverka. Äktenskapet och det fullfärdiga arbetslivet invercade som regel ogynnsamt på antalet anmälningar. Visserligen fanns det inom alla grupper och åldrar ensamma, som gick omkring och var hungriga på de visste inte riktigt vad, och då den så kallade lyckan och det så kallade livet hade gjort dem besvikna var de beredda att i stället söka motsatsen för att kanske ha bättre tur där, och dem fick man visst inte glömma. Men ungdomsåldern — framför allt en väl skött ungdomsålder — var ändå ensamhetens och besvikenhets ålder framför andra — eller kanske bara den *vågsamma* ensamhetens och besvikenhets ålder? — och följaktligen den man borde lägga an på framför andra.

Någon annan underströk den siste talarens yttrande och tillade, att ungdomen hade ännu en fördel framför den vuxna åldern: eftersom sådana massor

andra sidan var det inte förrän i puberteten som de heroiska böjelserna *av detta slag* satte in på allvar.

En annan kom att tala om hur viktigt det var att inte släppa ut filmerna med alltför långt mellanrum. Någon påtryckning ansågs ju inte böra övas för att framkalla dessa anmälningar, och det behövdes sannerligen inte heller. En viss överrumpling var tillräcklig för att åstadkomma en verkan nästan lika stark som våld och i längden betydligt mindre farlig. Gärna tvinga till ett hastigt avgörande: nu eller aldrig — görs det inte inom den och den tiden är det för sent! Den ångest, som gärna vaknar vid bestämda krispunkter i livet, skärps inför det snabba valet och driver i rätt riktning, om propagandan sköts bra.

Någon tackade för den sista synpunkten och betonade, att denna ångest, som då och då tätade inom varje medsoldat, kunde bli en ovärderlig tillgång för Staten, om erfarna psykologer fick ta hand om den. Då den användes så att säga som sats till ett beslut, skadade det inte alls, om beslutet gjordes en smula ödesdigert. Det ökade lättnaden då det väl var fattat, och den extatiska glädjen hos de första anmälda drev nya till att anmäla sig i långt större antal än om det hela gjorts till småsak. Att göra anmälan oåterkalle-

lig var att skjuta över målet, till och med de nu obligatoriska tio åren ansåg talaren var för mycket. Precis samma effekt med mindre betänkligheter uppnåddes, om man gjorde anmälan giltig för fem år. Redan efter fem år hade offertjänstaren mycket sällan ungdom, kraft och möjligheter kvar att gå över till en ny bana. Tack vare en välskött propaganda kunde man alltså undvika allt våld och följaktligen allt motstånd.

Kom ihåg att jag var sjuk. På annat sätt kan det inte förklaras, att jag steg upp och begärde ordet. N:r 135 hade egendomligt nog inte upphört att spöka i mitt heta huvud. Då jag haft honom i min hand, hade jag gjort allt för att förödmjuka honom, men nu tycktes det mig att jag måste tala på hans vägnar.

— Jag måste rikta en anmärkning mot ert sätt att behandla era medsoldater — som mekanismer, sade jag långsamt och trevande. Det förefaller mig som ett uttryck för — brist på aktning — på respekt — — —

Rösten svek mig, och jag märkte att jag var för yr i huvudet för att kunna lägga orden riktigt.

— Ingalunda! ropade en av de föregående talarna skarpt och otåligt. Vad är detta för insinuationer!

182

hade redan hållit på en lång stund, efter vad jag kunde förstå.

— Denna så att säga passiva heroiska typ, sade han, blir ju mer och mer efterfrågad inom statslivet för var dag som går. Inte bara inom Frivilliga offertjänsten är den nödvändig, men också som mening man i ledet, som tjänsteman i underordnad ställning, som föderska och avlämnarska av barn åt Staten, och på tusen andra poster. Alldeles särskilt starkt blir behovet i krigstid, då var och varannan medsoldat borde tillhöra denna grupp. Däremot är det ju klart för vem som helst, att den inte är önskvärd i ledande ställning, där kall och saklig blick, snabb företagsamhet och hänsynslös styrka fordras. Nu kan man ställa problemet så: hur ska man vid behov kunna öka förekomsten av denna den ädlaste av alla typer, denna desperata och ensamma hjältesjäl, besviknen på livet och vänd mot plågor och död? Jo — — —

Jag måste verkligen mycket illa och beslöt lämna salen. Eftersom jag var främling och alltså inte kunde komma att tillhöra någon av arbetsgrupperna, gjorde det ju strängt taget ingenting. Med långsamma tysta steg för att störa så lite som möjligt smög jag mig mot dörren, där jag visade vakten mina papper och viskande började förklara mitt uppförande. Me-

184

Ingen kan sätta högre värde på den heroiska typen än jag. Skulle jag inte veta, hur nödvändig den är för Staten — jag, som har ägnat många år av mitt liv åt att studera just den typen och dess förutsättningar! Tror ni kanske jag gjorde det för att jag ansåg den värdelös? Och så kommer ni och talar om brist på aktning!

— Ja ja, ropade jag förvirrad, aktning för resultatet — men — men — —

— Men vad? frågade min motståndare, då jag tystnade. Vad är det jag inte har aktning för?

— Ingenting, svarade jag matt och satte mig ner. Ni har rätt. Jag misstog mig och ber om ursäkt.

Jag hade hejdat mig i rätta ögonblicket, konstaterade jag med svetten i pannan. Vad hade jag ämnat säga? "Ni saknar aktning för n:r 135 själv?" Snygga synpunkter. Hemliga individualistiska strömdrag under ytan. Jag var rädd för mig själv.

Nej, inte för mig själv! Det var inte jag, detta som jag avskydde och kämpade mot. Det var inte jag. Det var Rissen.

På en lång stund hörde jag ingenting av vad som försiggick omkring mig, så uppskakad var jag av den fara jag undgått. Då jag äntligen lyckades koncentrera mig, stod Djin Kakumita i talarstolen. Han

183

dan jag höll på som bäst, avbröts jag av en lång mörkhyad man i polis- och militäruniform med ganska hög gradbeteckning. Egendomligt nog kom han utifrån och ville in i salen vid denna sena tid på kvällen. Han visade upp ett papper för dörrvakten, som inte bara släppte in honom genast utan till och med följde honom in, så att jag utan vidare slapp ut i korridoren. Inifrån hörde jag en låg och bestämd röst, men kunde inte urskilja vad den sade, och, då den slutat, ett stigande sorl av församlingen.

I detsamma återvände dörrvakten till sin plats, och jag kunde inte låta bli att fråga honom vad som stod på.

— Tsss, viskade han och såg sig omkring. Eftersom ni ändå hörde det, medsoldat, så ska jag tala om det. Tillverkningen av propagandafilmer för Frivilliga offertjänsten har blivit inställd. Alla krafter behövs på annat håll. Ni förstår vad det betyder, och jag förstår det också, men ingen av oss har rättighet att förstå det högt...

Att uttrycka sig så var ju redan att förstå högt, men jag brydde mig inte om att bråka, utan skyndade mig in i hissen, trött som jag var. Men han hade rätt: jag förstod mycket väl, vad avbrottet betydde. Världsstaten befann sig i skuggan av ett nytt krig.

185

Min äventyrlust var tillfredsställd. Vad jag upplevat i huvudstaden var omväxlande och lärorikt nog för att jag aldrig skulle glömma det: kallocainet eldprov inför Tuareg, mitt besök på Sjunde byrån, sist och inte minst den psykologiska filmdiskussionen, som jag inte var mogen för. Nej, jag var sannoligen inte mogen för den. Inom mig låg den och gnagde som ett hemligt ont. Ändå hade jag ingenting att invända mot ett enda yttrande — de rent psykologiska påståendena fick jag ju överlåta åt fackmännen att granska — och jag skämdes fruktansvärt var gång jag tänkte på mitt obefogade och dumma utfall. När jag alltså helt och hållet hade fattat ståndpunkt, varför skulle den då fortsätta att plåga mig? Aldrig hade jag väl hört fastslås så klart, så sakligt, hur objektivt värdet av varje medsoldats insats kan betraktas — och ändå kändes det som om besväret av att vara till hade blivit så jättestort och meningen med det hela så försvinnande liten. Jag visste att det var en falsk och osund syn på tingen,

186

kurser vi fått i uppdrag att ordna. Vi överflyttades — tills vidare, hette det — i polisens tjänst och fick våra lokaler i polishuset. Karrek lät alla häktade vandra direkt till våra lärosalar för att på en gång rannsakas och tjäna som övningsmaterial; det fanns därför alltid en högre militär eller polis med som domare, och protokoll fördes både av polissekreterare och av sådana sekreterare som kursen utsett.

Det visade sig snart att arbetet växte oss över huvudet. Vi måste ta in mer folk på kurserna än som var riktigt lämpligt, och ändå var det många som fick vänta. Inte heller hann vi med alla de häktade som kom, vi fick jäkta från fall till fall, vi till och med kortade av middagsrasten med en halvtimme.

Domstolarnas arbete hade ju i mannaminne varit hemligt; jag hade därför ingenting att jämföra med. Men det slog mig, att så många av angivelserna var falska eller i varje fall onödiga. Så gott som varenda en av de undersökta vacklade ut krossad och bruten — utan orsak, skulle man nästan tycka, när man blivit barkad av några hundratal ut- och invändningar av mer eller mindre konstiga medsoldater — och ändå var deras avslöjanden ofta av så löjligt oviktig art, från domstolens synpunkt sett,

188

och jag försökte övertyga mig själv med alla möjliga argument. Men för den öde tomhet, som vidgade sig inom mig själv, fanns inget annat namn än *meningslöshet*.

Det skulle varit snyggt, tänkte jag med fasa, om någon skämtsam polisman, eller kanske Rissen, hade tagit sprutan ur handen på mig och stuckit den i min egen arm i stället. Vad Sjunde byrån skulle sagt om min sinnesförfattning var lätt att föreställa sig. Hade Rissen bara haft rättighet, skulle han förmodligen med nöje åtagit sig att avslöja mig, tänkte jag, och finna belägg på sin gamla sats: "Ingen medsoldat över fyrti har gott samvete". Var det inte det han hela tiden hade önskat? Var det inte han, som egentligen fört mig därhän med sina lömska antydningar? Mannen var en fara för mig och för alla. Hemskast av allt var det att undra över hur långt han fört Linda med sig i fördärvet, och om de stod i förbund mot mig, de båda.

Allt detta låg under ytan och grodde. Till det yttre fick jag alldeles för mycket att göra för att ägna min tid åt grubbel. Tuareg hade redan givit order om att det vanliga domstolsförfarandet skulle ersättas med kallocainundersökning, och folk från hela Världsstaten stod redan i kö för att delta i de nya

187

att man började undra, om apparaten var värd sitt pris. Det uppstod också svårigheter med kallocainet, som fortfarande tillverkades i mindre mängder på laboratorierummen.

En gång kom vi att diskutera frågan vid middagsbordet. (Vi, det vill säga Rissen, jag och alla kursdeltagarna, hade fått några långbord i den stora matsalen, där också polishusets hjälppersonal åt.) Vi hade som vanligt haft rasande bråttom hela förmiddagen, luften hade varit ännu fuktigare och hetare än vanligt, och till råga på allt hade ett par av fläktarna i vår våning strejkat. Någon knotade högljutt över de många angivelserna för småsaker eller för ingenting.

— Angivelserna har ökats oavbrutet under de sista tjugu åren, sade Rissen. Jag har det av polischefen själv.

— Men det behöver inte betyda att brottsligheten har ökats, sade jag. Det kan likaväl vara lojaliteten som har ökats, känsligheten för var det ruttna finns...

— Det betyder att skräcken har ökats, sade Rissen med oväntad energi.

— Skräcken?

— Ja, skräcken. Vi har gått mot allt strängare

189

kvällen. Jag förstod, att han ville ge upplysningar och förtydliganden, och dem ville jag inte ha.

Men då jag väl börjat min läsning, ändrade jag mig. Då han i alla fall fanns inom räckhåll, kunde jag ju lika gärna fråga.

14 [— Det här skulle jag vilja ha närmare besked om, sade jag. "Den undersökte började frambringa underliga sånger." Vad menas med det? Varför var de underliga?

Rissen ryckte på axlarna.

— De var det, svarade han. De liknade ingenting jag har hört. Dunkla ord, bara liknelser och bilder, tror jag — och melodier, jag förstår inte hur några soldater i världen skulle kunna marschera efter dem... Men de gjorde ett sådant intryck på mig, att sällan har något gripit mig så.

Rösten skälvde så märkbart, att hans rörelse höll på att gripa mig också. Jag borde aldrig gått hit. Jag borde varit varnad av den där varma kvinno-rösten, som talade om det organiska och sedan alltid hägrade för mig som den djupaste av all vila. Den blev plötsligt levande för mig igen, och det slog mig som något nästan orättvist, lömskt och demoniskt, detta att en inre smitta alltså kan fortplanta sig inte bara i första hand, utan också i andra — från den

främmande mannen, som jag inte hört sjunga, och till mig, som ett eko över Rissens röst.

— Kan ni ge mig något begrepp om hans sånger? frågade jag ostadigt. Kan ni upprepa dem?

Men han skakade på huvudet.

— Det var för främmande. Det bedövade mig bara.]

Jag läste vidare och gjorde en ansträngning för att komma undan detta inflytande, som jag hatade.

— Ni måste själv medge, att detta är brottsligt, sade jag. Vad jag vet, är *alla* geografiska upplysningar och rykten straffbara. Och detta: en ödestad av ruiner på ett otillgängligt ställe! En okänd och oåtkomlig ökenstad! Som jag ser, har han inte kunnat ange läget exakt, men bara att sprida sådana antydningar!

— Vem kan veta om den finns, den där ökenstaden! svarade Rissen tveksamt. Själv påstod han, att den bara skulle vara känd av några få utvalda, att somliga av dem bodde bland ruinerna. Vad behöver det vara annat än en sägen!

— I så fall ändå en brottslig sägen, eftersom den trots allt är ett geografiskt rykte. *Om* nu en sådan ökenstad fanns, och *om* den, som han säger, härstammade från tiden före storkrigen och före Världs-

14 [En uppgift till lyckades jag snappa upp, den gången inte av Rissen, utan av en kvinnlig kursdeltagare, till och med utan att jag frågade. Hon berättade något om skriftsamlingar, som en av de häktade hade talat om — tjocka papperssamlingar med tecken som skulle föreställa toner men inte alls liknade våra bokstavs-beteckningar. Närmast måste de påminna om fågelkroppar bakom ett tvärgaller, tycktes det. Ingen kunde tyda dem, inte ens de kring-smygande invånarna i ökenstaden, fast de måste ha ofantliga samlingar från längst försvunna tider. Jag var ganska viss på att fanns det någon musik alls i de där tecknen — det kunde ju lika gärna vara bluff alltihop — så måste det vara en primitiv och barbarisk musik. Ändå hade jag en nästan vild längtan efter att få höra dem tydas en gång — en dum dröm, som väl aldrig skulle gå i fullbordan, varken för mig eller för någon annan. Och även om den hade gjort det — i en samling marscher kan det ju omöjligt ligga någon mening, hur skulle där finnas någon hjälp eller någon lösning på ett problem?

Under tiden var mitt hemliv dovt och tomt. Linda och jag hade kommit så långt ifrån varandra, att det inte längre lönade sig att ropa. Lyckligtvis var vi båda två så upptagna, att vi sällan träffades.]

igenom öronen, det skulle jag väl ändå orka. Bara jag hade vetat var Linda var.

Hon hade talat om att söka upp människor. Hon ville finna andra som också hade nått in till den där självklara samhörigheten. Men visste hon var de fanns? Var hade hon börjat sitt sökande?

Då det blev tid, gick jag — rent mekaniskt, utan att det fallit mig in att jag kunde skolka.

Jag skulle aldrig se Linda mer.

270

och mina muskler ropade på uppbrott. Kunde jag inte genast sätta mig i gång, skulle jag när som helst sprängas av mina egna krafter — så kändes det.

Till sist närmade jag mig utgången, mitt under föredraget. Polissekreteraren på närmaste hörnstrad rynkade ogillande sina ögonbryn, och dörrvakten hejdade mig med en frågande blick. Jag sade mitt namn och visade upp min ovanjordslicens som identitetsbevis.

— Förlåt mig, medsoldat, men jag mår fruktansvärt illa, sade jag. Jag inbillar mig att det blir bättre, om jag får komma upp i friska luften ett par minuter. Jag är sjuk, jag har legat hela dagen, har måst vara borta från mitt arbete...

Han skrev upp mitt namn, antecknade tidpunkten då jag gick och släppte sedan ut mig.

Jag tog hissen upp. Hos portvakten upprepade jag min anhållan och blev också här antecknad och utsläppt.

Jag steg ut på takterrassen.

Först visste jag inte vad det var som var sig olikt. Något absolut främmande slog mig till mötes från den ödsliga terrassen. Jag blev djupt förfärad utan att veta varför. Efter ett par sekunder förstod jag vad som skrämde mig. Larmet av flygplan, som bru-

272

15

Det hade varit min mening att höra på föredraget, men det gick dåligt. Gång på gång tog jag inre spjärr för att samla mig, och gång på gång lyckades jag följa några satser. Så mycket minns jag, att det handlade om statslivets utveckling från den primitivaste splittring, där de enskilda, var för sig ett ensamt centrum, levde i ständig osäkerhet — osäkerhet gentemot naturens makter och osäkerhet gentemot andra likadana ensamma centra — och till den färdiga Staten, som var de enskildas enda mening och berättigande och skänkte dem en säkerhet utan vank och lyte. — Sådan var den röda tråden, men närmare detaljer skulle jag inte kunna upprepa, om det så gällde livet. Knappt hade jag på nytt tvingat mig till uppmärksamhet, förrän tankarna på Linda och Rissen och den nya värld som fanns och ville fram kom mig att glömma allt omkring mig. Då jag vaknade upp ur mina funderingar, kunde jag knappast sitta stilla. Inte bara mitt inre, utan mina senor

271

kade fylla luften natt och dag, var borta. Det var tyst.

Inne i boningshusen, djupt nere i arbetsvåningarna hade jag upplevt en relativ tystnad, där bullret från metronätet och från luften dämpades av väggar och jordlager och där fläktarna gick med svagt, sovande surr; en avtrubning av alla ljud, alltid en lättnad och en vila, som när man känner sömnen sluta sitt musselskal omkring en och man blir ensam, liten och hopkrupen. Tystnaden på takterrassen liknade inte denna relativa tystnad. Den var gränslös.

På nattmarscher och på väg hem från föredrag och fester hade jag otaliga gånger sett stjärnorna lysa fram mellan planens rörliga silhuetter, och vad var det mer med det? De lyste ändå inte tillräckligt starkt för att göra den avskärmade ficklampan överflödigt. Jag hade någon gång hört att de var solar långt borta, men jag kan inte minnas, att upplysningen gjort något nämnvärt intryck på mig. I den gränslösa tystnaden såg jag nu plötsligt rymderna sträcka sig från oändlighet till oändlighet och svindlade för det väldiga tomrummet mellan stjärna och stjärna. Ett vittomspännande Ingenting tog andan ifrån mig.

Då hörde jag något, som jag väl hade känt och

273

sett verkningarna av, men aldrig förr hört: vinden. En lätt nattbris, som smög sig fram mellan murarna och satte oleandrarna på takterrassen i sakta rörelse. Och fast den kanske bara fyllde några få distrikt med sitt fina sus, kunde jag med all min vilja inte värja mig mot en övermäktig inbillning, att den var hela nattrymdens andedräkt, att den växte ut ur mörkret lätt och naturligt som när ett barn suckar till i sömnen. Natten andades, natten levde, och så långt ut i det oändliga jag kunde se pulserade stjärnorna som hjärtan och fyllde tomrummet med våg på våg av vibrerande liv.

Då jag vaknade till medvetande om mig själv igen, satt jag på muren kring takterrassen och frös, inte av köld, eftersom det var en varm, nästan het natt, utan av stark sinnesrörelse. Vinden fläktade ännu, fast svagare, och jag visste att den inte föddes ur rymdens mörker utan ur luftlagren nära jorden. Stjärnorna tindrade ännu lika klart, och jag påminde mig, att deras pulsslag av ljus var en synvilla. Men det betydde ingenting. Vad jag såg och hörde kunde vara hägringar; det hade ändå bara lånat sig till form åt ett annat världsallt, ett världsallt inifrån — där jag var van att möta ett torrt, skrumpet skal, som jag kallade mig själv. Jag tyckte att jag hade rört

Ingen syntes till. Så omärkligt som möjligt gled jag över den låga muren som skilde takterrassen från gatan. I stillheten ekade mina steg på ett underligt sätt, men det föll mig inte in att jag skulle väcka någon uppmärksamhet, och det var heller ingen som hejdade mig. Eftersom inget flyg skymde, var stjärnljuset tillräckligt för att jag skulle kunna leta mig fram, och jag brydde mig inte om att tända ficklampan. Fast jag gick mol allena här uppe ovan jord, här nere under stjärnorna, hade jag en egendomlig förnimmelse av att inte vara ensam. Som jag var på väg till okända för att söka världens djupa levande sammanhang, så var kanske också Linda på väg någonstans, jag visste inte till vem. Och var det inte möjligt, att just nu någon annan i Världsstatens tusen städer var på väg som vi, eller kanske redan hade kommit fram? Var det inte möjligt att millioner människor var på väg, öppet eller fördolt, med eller mot sin vilja — i den väldiga Världsstaten, och varför inte också i grannstaten? Bara för några dagar sedan skulle en sådan tanke kommit mig att rygga, men hur kan man göra hålt vid en statsgräns, om också en tusenmila, när man har känt att ens pulsar är drivna av hjärtan i världsalltet?

På avstånd hörde jag distriktsvaktens steg i takt-

vid det levande djup, som Rissen ropat efter och Linda känt och sett. "Vet du inte, att här rinner livet upp", hade kvinnan sagt i min dröm. Jag trodde henne, och jag var viss om att *vad som helst kunde ske*.

Jag ville inte gå tillbaka ner till festen och föredraget. Nu var det mig likgiltigt, om någon lade märke till min frånvaro. Hela den myllrande verksamhet, som just nu utövades i tusen fest- och föreläsningssalar under jorden i Kemistaden nr 4, förföll mig långt borta och överklig. Jag hörde inte dit. Jag var med om att skapa en ny värld.

Jag ville gå hem, till Linda. Och om hon inte hade kommit, om jag inte träffade henne? Så ville jag fortsätta, gå till den unge mannen som också hade angivit Rissen, gå till Rissens hustru... Var den unge mannen bodde visste jag inte, men adressen till Rissens våning hade jag; den låg i laboratoriedistriktet, där jag hade licens och kunde komma och gå som jag ville. Han hade sagt: "Min hustru anar — min hustru kan ha angivit mig" Hade hon gjort lika förtvivlat motstånd som jag, då var hon också nära att förstå. Först hem, sedan till henne. Det fanns ingen tvekan i mig längre. Jag var med om att skapa en ny värld.

fast marsch med en liten paus och ett litet skrapande för var gång han gjorde helt om. Det var lustigt att höra sådana ljud ute i fria luften. Vad tänkte egentligen vakten i sin ensamhet om den tysta natten? Ja — vad tänkte jag själv? Först nu hann jag undra, varifrån all denna tystnad kom.

Men bara ett ögonblick. Jag kunde inte lösa gåtan, och den var mig likgiltig. Viktigt var bara det ärendet jag gick i.

Just då började ett avlägset surr stiga upp och växa till motordån. Flygmaskinerna var där igen. Om det var den föregående stillheten som gjorde bullret så överväldigande eller om det verkligen aldrig hade varit så starkt förr, kunde jag inte säga. Hur som helst var det så öronövnande, att jag måste luta mig mot muren, medan trumhinnorna vande sig.

Hela luften var plötsligt mörk, tjock och mörk, men det vimlade i mörkret på ett sätt som jag inte kände igen. Alldeles intill mig kände jag mer än såg, hur fasta kroppar fyllde luften omkring mig. Jag drog fram min ficklampa och riktade den rakt framför mig. Den träffade en mänsklig skepnad på en halv meters avstånd. Fallskärmstrupper! Strax därpå hade jag väl tio starkare ficklampor i ansiktet och kände mig fattad kring armarna av kraftiga händer.

Eftersom jag inte kunde förmoda annat än att luftflottan hade nattövning, ropade jag så högt jag kunde för att överrösta larmet:

— Jag är sjuk, jag är på väg till metrostationen. Släpp mig, medsoldater!

Antingen de inte hörde eller de hade andra order — hur som helst släppte de mig inte. Sedan de undersökt mig och avvärjat mig — jag var ju i polis- och militäruniform för festens skull — bands jag väl och lastades på ett slags smal trehjuling, som några karlar hastigt fogat samman av lätta smådelar och som tycktes vara extra uttänkt för fångtransport. Jag blev alltså fastskruvad i baksätet, inte påfallande obekvämt, men utan möjlighet att röra mig, medan en av soldaterna hoppade upp på framsätet och satte fart.

Jag antog, att jag ofrivilligt hade kommit med som lekfånge i luftflottans övningar och insåg, att det enda jag hade att göra var att finna mig i uppskovet. På något sätt skulle jag ju i alla fall förr eller senare ta mig fram dit jag ville.

Överallt där vi rullade fram kastade vår lykta ett hastigt sken över ett kort vägstycke. För en kvart sedan hade ingen människa hörts eller synts. Nu myllrade det av folk på alla gator, alla torg, alla tak-

nu mycket väl kunde höra vad han sade, och jag tyckte soldaterna omkring honom åtminstone kunde bevärdigat honom med ett svar; tills jag plötsligt hörde två andra soldater växla ett par ord på ett fullkomligt främmande språk, som jag inte begrep ett ord av. Vi hade inte alls blivit offer för en nattövning. Vi var fångar hos fienden.

Ännu i dag vet jag inte, hur det hela hade gått till. Man kan föreställa sig att fienden långsamt och metodiskt hade besatt luftflottan plats för plats med spioner och slutligen hade vartenda plan under sitt kommando. Man kan kanske också föreställa sig en löpeld av uppror och förräderi, av någon orsak som jag inte känner till. Möjligheterna är många, alla lika fantastiska, och det enda jag säkert vet är att ingen strid i luften förekom, liksom jag heller inte såg någon på marken. Det måste ha varit en väl genomförd överrumpling.

Fångarna väntade i kö i en yttre avdelning av tält-huset och släpptes sedan in en och en i ett inre bås. Där satt en högre militär med några tolkar och skri-vare omkring sig. Med stark brytning frågade han mig på mitt eget språk om namn, yrke, rang i militär- och arbetslivet. En av de kringstående böjde sig fram och sade något så lågt att jag inte uppfattade

terrasser, var och en ivrigt sysselsatt med något bestämt arbete. Jag kunde inte låta bli att beundra organisationen i denna jättelika nattövning. Och ju längre vi färdades, ju längre hade också arbetet fortskridit. Jag såg taggtrådsstängsel resas (skulle de verkligen också hinna få bort dem till i morgon bittida, då folk skulle fram där till sitt arbete?), jag såg långa slangar läggas ut, behållare av olika slag forslas i olika riktningar, vakter bevaka alla metrostationer och alla boningshus. Då och då såg jag också en trehjuling som vår med en fånge baki som jag, och jag undrade vart de tänkte föra oss.

På torget framför ett tälthus, som slagits upp på en takterrass, tycktes trehjulingarna samlas i flock. De fångar som förts dit — ett tjogtal före mig — fick sina fötter men inte sina händer lösta och föstes in i tältet. Alldeles innanför dörren stötte jag ihop med en annan fånge, som gjorde motstånd och hela tiden grälade högljutt över att han, en distriktsvakt, skulle utsättas för en sådan lekmanöver. Vem skötte hans åligganden under tiden? Hur skulle han kunna försvara sin frånvaro i morgon inför chefen? — Bullret från motorerna var betydligt svagare, så fort man kommit innanför tältväggen — den var försedd med en starkt ljuddämpande anordning — så att man

det, men jag ryckte till, när jag såg hans ansikte. Var det inte en av mina egna kursdeltagare? Jag var inte alldeles säker. Chefen såg upp med ett intresserat uttryck.

— Aha, sade han, ni är kemisk uppfinnare? Ni har gjort en viktig uppfinning? Vill ni köpa ert liv med den? Vill ni ge oss er uppfinning?

Långa tider efteråt grubblade jag över varför jag svarade ja. Rädsla var det inte. Jag hade varit rädd nästan hela mitt liv, jag hade varit feg — vad innehåller hela min bok annat än berättelsen om min feghet! — men just då var jag inte rädd. Allt jag hade rum för var en måtlös besvikelse över att jag aldrig skulle komma fram till dem som väntade. — Inte heller hade jag en tanke på att mitt liv skulle vara något att hålla på under sådana omständigheter som dessa. Fånge eller död tycktes mig just då vara precis detsamma. I båda fallen var min väg fram till de andra avbruten. När jag senare fick klart för mig, att min uppfinning visst inte hade räddat mig, att mitt liv i alla fall skulle sparats, att ett stort antal fångar var en önskvärd vinst för grannstaten, eftersom nativiteten där lika lite som hos oss höll jämna steg med förlustsiffrorna i de stora krigen — då framkallade det ingen ånger, ändrade ingenting i

min hållning. Jag gav dem min uppfinning därför att jag helt enkelt ville att den skulle finnas kvar. Om Kemistaden n:r 4 lades i ruiner, om hela Världsstaten förvandlades till en öken av aska och sten, så ville jag åtminstone kunna tänka mig, att någonstans i andra länder och bland andra folk en ny Linda skulle tala som den första, frivilligt, där någon velat tvinga henne, och en annan skara av skräckslagna angivare lyssna till en ny Rissen. Det var naturligtvis vidskepelse, eftersom ingenting kan upprepas, men jag hade ingenting annat att göra. Det var min enda svaga möjlighet att ändå fortsätta där jag blivit hejdad.

Hur jag sedan flyttades över till en främmande stad, till ett främmande fängelselaboratorium för att arbeta under bevakning, har jag redan berättat.

Jag har också berättat, att de första åren av min fångenskap var fulla av ångest och grubbel. Några faktiska uppgifter om Kemistadens öde lyckades jag aldrig få, men småningom räknade jag ut, vilken plan fienden hade följt. Meningen måste ha varit att gasbelägga gatorna och hindra all lufttillförsel till stadens undre delar, tills invånarna i desperation skulle smyga sig upp genom de få kvarlämnade utgångarna, en och en eller i små skaror, och ge sig fångna åt

fiendens vaktmanskap. Hur länge syrebehållarna i stadens innandömen kunde räcka och om befolkningens mod var sådant att den föredrog döden framför att överlämna sig, eller tvärtom, visste jag inte. Tänkbart var ju också, att hela belägringen misslyckades, att hjälp anlände från andra delar av Världsstaten. Som sagt, jag har aldrig fått veta det. Men i vilket fall som helst fanns det en möjlighet att Linda var i livet. Kanske också Rissen, om de inte hunnit avrätta honom än. Jag medger, att det är en osannolik fantasi, och ville jag fråga mitt förnuft, borde jag säkert tillbringa resten av mitt liv i förtvivlan. Då jag nu inte gör det, visar det kanske bara, att min självbevarelsedrift tvingar mig att söka tröst i bländverk. Självsade Rissen innan han dömdes: "Jag vet att vad jag är tar vägen någonstans." Jag är inte säker på hur han menade. Men det händer mig, när jag sitter på min brits med slutna ögon, att jag lyckas se stjärnorna glimta och höra vinden susa som den natten, och jag kan inte, jag kan inte utrota den illusionen ur min själ, att jag ännu, trots allt, är med om att skapa en ny värld.